

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Bc. Martina Lakomá

Hanácký hudební folklor a jeho využití v hodinách
hudební výchovy na II. stupni ZŠ a SŠ

Olomouc 2020

Vedoucí práce: MgA. Petr Martínek

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením MgA. Petra Martínka a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že tištěná a elektronická verze jsou shodné.

V Olomouci, dne

.....

podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala všem, kteří mi pomáhali s realizací mé diplomové práce. Především mému vedoucímu práce MgA. Petru Martínkovi za jeho ochotu a cenné rady. Velký dík také patří paní Mgr. Zdeně Dokoupilové za její rady a zapůjčení knih. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se podíleli na mém výzkumu a v neposlední řadě také mé rodině, která mě v mém studiu velmi podporovala.

Obsah

Úvod.....	6
1. Folklor.....	8
1.1. Vymezení pojmů.....	8
1.2. Lidová kultura v jednotlivých oblastech ČR a její charakteristika.....	10
1.3. Projevy folkloru v hudbě	20
1.3.1. Lidová píseň.....	21
1.3.2. Lidový tanec	22
2. Hanácký folklor	24
2.1. Obecná charakteristika regionu	24
2.2. Lidový kroj	27
2.2.1. Ženský kroj	28
2.2.2. Mužský kroj	28
2.3. Nářečí.....	30
2.4. Zvyky a tradice	31
2.4.1. Ostatky a hanácké právo	32
2.4.2. Ježíškovy matičky.....	33
3. Hanácký hudební a taneční folklor	35
3.1. Hanácké písně	35
3.2. Hanácké tance	40
3.3. Folklorní soubory a festivaly na Hané.....	44
3.3.1. Soubory	45
3.3.2. Festivaly.....	48
4. Hanácký hudební folklor v hodinách hudební výchovy – výzkum	50
4.1. Dotazník.....	50
4.1.1. Hypotézy a cíle	50
4.1.2. Příprava dotazníků	51

4.1.3. Realizace.....	51
4.1.4. Výsledky u dotazníků pro učitele	52
4.1.5. Výsledky u dotazníků pro žáky	56
4.2. Analýza zpěvníků	61
4.2.1. Hypotézy a cíle	61
4.2.2. Příprava na analýzu.....	61
4.2.3. Realizace.....	61
4.2.4. Výsledky analýzy.....	62
4.3. Návrh pro využití hanáckého folkloru v hodinách hudební výchovy.....	67
Závěr	74
Seznam použité literatury a zdrojů	76
Seznam obrázků.....	
Seznam grafů	
Přílohy.....	
Resumé.....	
Summary	
Anotace	

Úvod

Lidová kultura a folklor plně ustoupily do kulturního pozadí dnešní společnosti. Svět se stal naprosto globalizovaným, zrychleným a lidé již nemají čas na udržování tradic svých předků. Z folkloru se stal pouhý historický fragment, který je zachycen jen na dobových fotografiích, dokumentárních snímcích, ve video-archivech několika domácností a v pozapomenutých lidových krojích na dně šatníků. Dnes již nežije nikdo, kdo by pamatoval udržování zvyků na vesnicích, ale i ve městech, ani velké folklorní setkání všech jeho příznivců.

Předcházející řádky musí znít pro milovníky folkloru, tradic a zvyků jako špatný vtip nebo jako nepředstavitelný obraz kultury budoucích generací. Pokud však přihlédneme k současné situaci ve vývoji společnosti, tak by takto mohl začínat například úvod některé z budoucích diplomových prací. Avšak nepředbíhejme.

Lidové tradice a zvyky jsou v naší společnosti stále poměrně živé. I nadále existuje mnoho lidí, kteří se dokáží v této materiální době pozastavit a ohlédnout se za hodnotami, které vyzdvihovali naši předkové. Stále jsou aktivní mnohé folklorní soubory, které se snaží předávat zvyky, tradice a radost z nich mladým lidem. Poměrně dobře viditelné je to v oblasti jižní Moravy, konkrétně na Slovácku, které se postupně stalo jakousi baštou pro lidové tradice a folklor. Tento text se ale zaměří na jinou národopisnou oblast, a to na oblast Hanou, ze které já jakožto autorka diplomové práce pocházím.

Národopisná oblast Haná je jednou z nejtypičtějších a nejcharakterističtějších oblastí na našem území. Hanácké kroje, písně, tance a nářečí je nezaměnitelné, a i samotný charakter obyvatel tohoto regionu je znám lidem z širokého okolí. Přesto můžeme v dnešní době sledovat jen slabý zájem o jeho jedinečnost. Stále je v jisté míře udržován lidmi starší generace, ale mezi mladými lidmi již velké obliby nedosahuje. Samozřejmě, že existují folklorní soubory, které tento folklor dětem zpřístupňují. Samozřejmě, že učitelé hudební výchovy hanácký folklor zařazují do svých hodin. Otázkou je, zdali má toto snažení dostatečné výsledky a zda se hanácký folklor v budoucnu neocitne v situaci, která je nastíněna v prvním odstavci této strany.

Má práce si zadává hned dva hlavní cíle, tudíž bude mít dvě hlavní části. Prvním cílem je zkompletovat zásadní informace a poznatky o hanáckém folkloru, a hlavně o jeho hudební složce. V dostatečné míře jej charakterizovat a předložit ty nejzásadnější body jeho osobitosti. Druhým cílem je zmapovat jeho využití v hodinách hudební výchovy na II. stupni základních škol a na školách středních. Vytvořit jakýsi obraz pohledu učitelů a mladých lidí na tento folklor a zjistit také jejich vztah k němu. Závěrečná část bude obsahovat činnosti a aktivity, které

by mohly pomoci v hodině hudební výchovy přiblížit hanácký folklor žákům a studentům ještě trochu více. Tato část by měla být nejprve před písemným zpracováním do diplomové práce vyzkoušena i prakticky na mé pedagogické praxi.

Celkově bude práce členěna do čtyř kapitol. První a zároveň uvádějící kapitola se bude věnovat folkloru jako takovému. Účelem je vymezit zásadní pojmy, které se k folkloru váží a charakterizovat národopisné oblasti Moravy, které jsou Hanou ovlivněny a zároveň i ovlivňují ji. Od druhé kapitoly, již bude text zpracovávat pouze látku vážící se k samotné Hané a jejímu folkloru. Druhá kapitola má za cíl celistvě charakterizovat Hanou jako národopisnou oblast, její lidové kroje, nářečí a tradice. Následující část se zaměří pouze na hudební složku tohoto folkloru. Zkoumat bude hlavně taneční a písňový projev Hanáků. Zakončena by měla být podkapitolou o současném stavu folkloru v národopisných souborech.

Poslední kapitola bude částí výzkumnou. Odhalit by měla postoje učitelů a žáků k folkloru, nejen hanáckému, pomocí metody dotazníku. Zde by měla být pomocí vyhodnocení všech dotazníků potvrzena či vyvrácena hlavní teorie postupného vytrácení se folkloru z našeho života – především v kontextu mladých lidí, žáků a studentů. Na zjištěná data bude navazovat rozbor zpěvníků, nejčastěji využívaných v hudební výchově. Rozbor zmapuje četnost hanáckých písní v nich. Závěrečné stránky budou patřit návrhu práce v hodinách hudební výchovy, který by mohl jevu ústupu folkloru alespoň částečně zabránit, či jej zpomalit.

Inspirací pro volbu zmiňovaného tématu se staly mé zkušenosti z pobytů v zahraničí a z vlastní pedagogické praxe. Pobyt v zahraničí pro mne byly podnětem k zamyšlení se, proč v jiných státech bývají tradice předků na předních příčkách hodnot, zatím co se v našem regionu pomalu ale jistě vytrácejí. Pedagogická praxe mě v tomto smýšlení spíše utvrdila, a proto jsem se rozhodla k prostudování této problematiky.

1. Folklor

Slovo folklor je často používáno v textech odborné literatury, v médiích ale i v každodenních rozhovorech obyčejných lidí. Někdy se však stává, že může být tohoto slova použito v nepřesném významu. Proto se následující text zaměří na jednoznačné definování slov folklor, folkloristika, etnografie, etnologie a také folklorismus, neboť je důležité znát nejprve jejich pravý význam a až poté jich adekvátně užívat.

1.1. Vymezení pojmů

„folklor – osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické → kultury, těsně spojené se způsobem života, tradicemi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva, městského → lidu nebo jiných, výrobně, profesně, sociálně, věkově a způsobem života integrovaných → skupin obyvatelstva.“¹

„Folklór je súčasťou širšieho systému kultúry, ktorú označujeme zrozumiteľnými termínmi ľudová kultúra alebo tradičná ľudová kultúra, Toto jednoduché slovné spojenie nás upozorňuje na dva momenty. Po prvé, že máme do činenia s osobitnou časťou kultúry ľudstva, a po druhé, že je to časť kultúry, ktorej tvorcom a oživovateľom sú ľudové vrstvy.“²

Z úvodních dvou citací vyplývá, že pojem folklor nelze pokládat za samostatnou jednotku. Folklor je totiž specifickou oblastí, která se vyvozuje z oblasti všeobecnější, a tou je **lidová kultura**. Za lidovou kulturu neboli kulturu lidu, se někdy považuje kultura pocházející z dolních vrstev obyvatelstva. Do určité míry to takto lze chápat, ale je nutné si uvědomit, že kultura lidu 19. století je vnímána jinak než kultura lidu například 21. století. Tudíž je nezbytné vymežit si definici lidové kultury v časovém kontextu. Nemusí jít pouze o vrstvu venkovskou a zemědělskou, ale i o městskou. Nejvýstižnějším popisem je, že její tvůrci byli a jsou neznámými, neškolenými jedinci a nositelem jejich kultury zase menší sociální jednotka.³ Do lidové kultury můžeme zařadit nejen hudební, slovesné, taneční, dramatické, výtvarné, architektonické projevy, ale i zvyky a obřady, tedy hmotnou i nehmotnou kulturu. Dalším hlediskem je ústní podání a dlouhodobé předávání si zkušeností.⁴

¹ Malý etnologický slovník. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 31.

² LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982, s. 11.

³ Lidová kultura v ČR: pojem a členění [online]. *Lidová kultura.cz* [cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/pojem-a-cleneni/>

⁴ Malý etnologický slovník. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 56.

Pojem **folklor** pochází z anglického slova „*folklore*“ a používá se u nás od 19. století.⁵ Jako první bylo použito tohoto pojmu v časopise *The Atheneum* v roce 1846. Ve svém článku jej uplatnil bibliograf z Británie William John Thoms (*1803).⁶ Složenina dvou slov folk (lid, lidový) a lore (tradice, vědomost) dala vzniknout tomuto celosvětově uznávanému pojmu. Jedná se o označení určitých, osobitých projevů lidové kultury. Nespočet autorů se věnovalo formulaci definice folkloru. Ne všechny jsou zcela totožné, ale většina formulací hovoří o specifickém projevu jednotlivých lidových kultur v rámci hudebního, tanečního, dramatického vyjádření a také v rámci lidové slovesnosti.⁷ Tyto složky jsou propojeny s tradicí, zvyky a charakteristickým způsobem života lidu. Nositelem může být lid zemědělský z venkova, ale i lid městský. Oba proudy se od sebe odlišují, ale zároveň se i ovlivňují. Venkov si však tradici předávanou po generace dokázal udržet mnohem déle než modernizující se města.

Od 19. století až po padesátá léta 20. století⁸ se u nás vyvíjela vědní disciplína, zabývající se lidovou kulturou a folklorem vůbec, s názvem **národopis**. V řadách badatelů v této oblasti se nejčastěji vyskytovali kněží, učitelé, výtvarníci i hudebníci. Jejich cílem bylo zachytit mizející tradice vlivem modernizace a industrializace. I když se nejednalo o opravdové odborníky, zasloužili se o posbírání lidových tradic a jejich zachování pro příští generace. Našly se mezi nimi ale i vědecké osobnosti jako Josef Klvaňa (*1857) nebo Čeněk Zíbrt (*1864) a jeho spolupracovník Lubor Niederle (*1865), se kterým společně založili v roce 1891 časopis *Český lid*.⁹ Postupem času se z národopisu vyhranily disciplíny etnografie a folkloristika, které na konci 20. století začal zaštitovat pojem etnologie.

Pojem **etnografie** v sobě skrývá hned několik významů. Podle Stanislava Broučka a Richarda Jeřábka se jedná o vědní obor, který je spjatý se sběratelskými aktivitami a muzeologií. Dále tímto pojmem chápou proces sběru dat o lidové kultuře menších, uzavřenějších společenství, vyhodnocování těchto dat, vytváření popisů etnik a také zveřejnění výsledků sběru dat v monografiích.¹⁰ Nejčastěji lze ve slovnících a monografiích o etnografii

⁵ HOLUBOVÁ, Václava. Slovo folklor v současném úzu. *Naše řeč*, 2000, roč. 83, č. 4, s. 218.

⁶ *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 31.

⁷ BROUČEK, Stanislav a RICHARD JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 219.

⁸ Tamtéž, s. 7.

⁹ LEBROVÁ, Dobromila. Čeněk Zíbrt, etnograf a kulturní historik – 80. výročí úmrtí [online]. © 2004-2020, *Pozitivní noviny.cz* [cit. 11.2.2020]. Dostupné z: <https://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2012020027>

¹⁰ BROUČEK, Stanislav a RICHARD JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 192.

nalézt definici, která uvádí jako hlavní charakter sběr dat v terénu (v kontextu malých etnik) a jejich následné vyhodnocování.¹¹ **Folkloristika** se přímo zaměřuje na folklor. Může se tedy jednat o folkloristiku hudební, dramatickou, slovesnou či taneční. Tato věda se zabývá také výkladem samotného slova folklor a jeho šířením.

Předešlé dvě disciplíny zaštiťuje věda zvaná **etnologie**. Důvodem, proč etnologie spojuje předešlé dva pojmy je ten, že pracuje s daty, které etnografie a folkloristika nasbírala. Dále je zpracovává, a především porovnává zjištěné charakteristiky jednotlivých etnik, etnických skupin, ale i národů. Je však častým úkazem, že se jednotlivá slova zaměňují, či se používají jako synonyma. Za blízké disciplíny lze označit kulturní a sociální antropologii, sociologii i historii.¹²

Kromě pojmů folklor a folkloristika existuje také výraz **folklorismus**. Smysl folklorismu spočívá ve zprostředkování vybraných prvků lidové kultury.¹³ Jedná se o interpretaci folklorních složek přenesených do současnosti. Příkladem mohou být folklorní soubory, které čerpají z tradic a zvyků předešlých generací, a ty pak v upravené formě předvádí obecnstvu. Je jasné, že už se nejedná o čistý folklor, ale pouze o jakýsi druhotně zpracovaný fragment folkloru. Často se stává, že se odborníci k folklorismu staví negativně, neboť je folklor v těchto situacích nezdědka upravován pro obraz světa současnosti a je interpretován v jiném kontextu než jeho původní forma. Jeho složky se popularizují pro větší oblíbenost publika. Stává se tak pouhou imitací s cílem pobavit. Vždy však záleží na daném souboru a zpracování jednotlivých folklorních složek.

1.2. Lidová kultura v jednotlivých oblastech ČR a její charakteristika

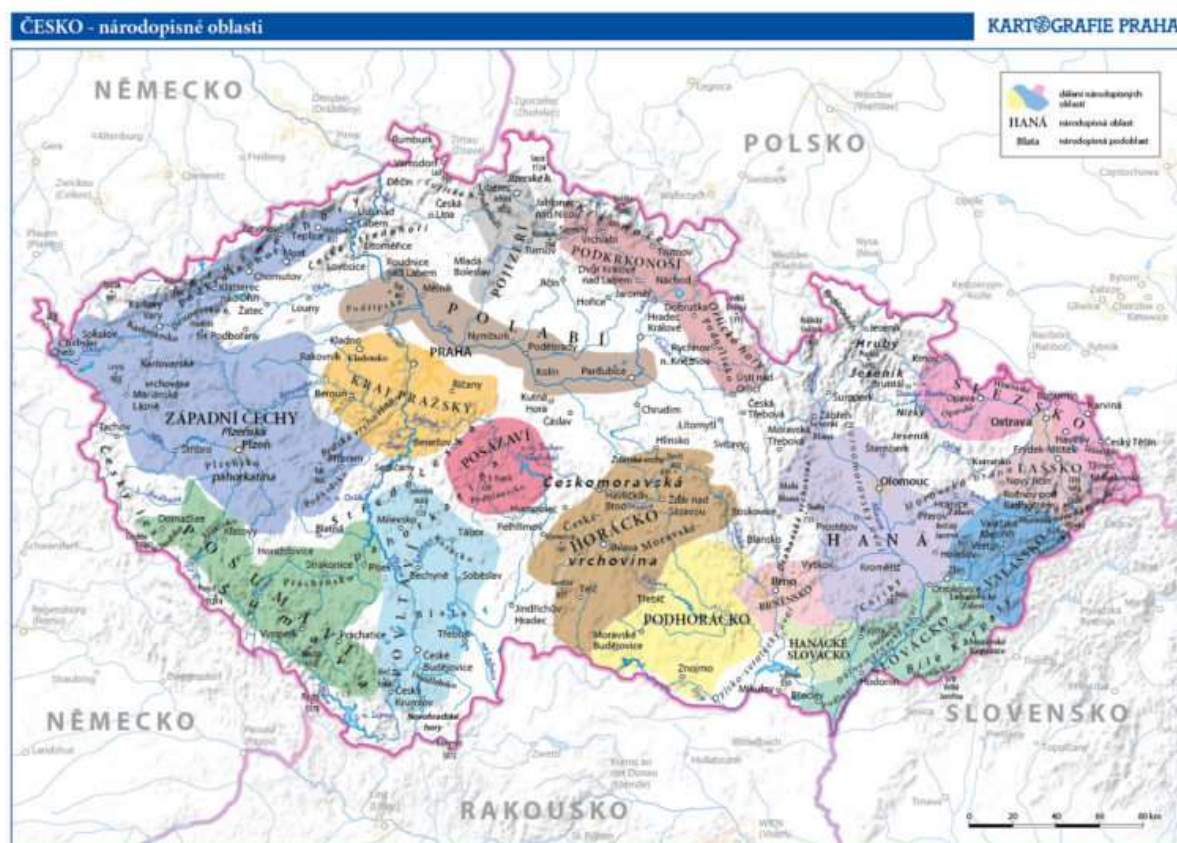
Česká republika je velice bohatá na folklor a lidové umění. Na jejím území se rozkládá hned několik etnografických regionů, tedy teritorií se specifickými tradičními lidovými znaky. Některé jsou více a jiné trochu méně specifické a také současnou společností vnímané nebo zpopularizované. Přičemž tyto regiony povětšinou nekopírují současné krajové rozdělení země. To znamená, že v jednom kraji se může vyskytovat několik etnografických regionů, oblastí. Jako příklad může posloužit Zlínský kraj, ve kterém se setkávají části Slovácka, Valašska i Hané.

¹¹ BROUČEK, Stanislav a Richard JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 192.

¹² *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 26.

¹³ Tamtéž, s. 32.

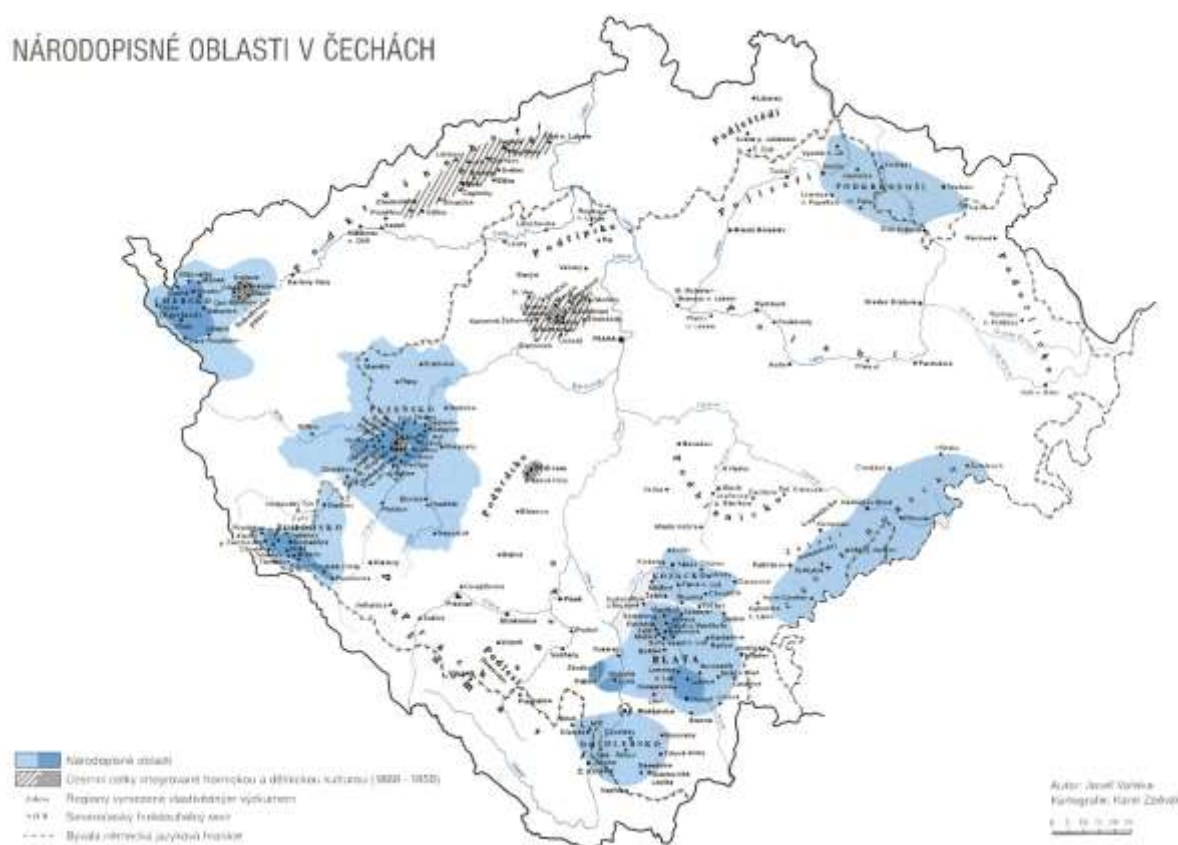
Rozdělení ČR na jednotlivé etnografické oblasti není jednoduché a už vůbec ne jednotné. Mnoho autorů nabízí velké množství verzí a seznamů, u kterých je navíc uváděno, že prozatím nejsou dokončené. Kartografie Praha (viz obrázek č. 1) uvádí ve své mapě ¹⁴ 17 národopisných oblastí. V Čechách to jsou oblasti **Západní Čechy**, **Pošumaví**, **Kraj Pražský**, **Posázaví**, **Povltaví**, **Polabí**, **Pojizeří**, **Podkrkonoší** a na Moravě a ve Slezsku **Horácko**, **Podhorácko**, **Brněnsko**, **Hanácké Slovácko**, **Slovácko**, **Haná**, **Valašsko**, **Laško** a **Slezsko**. Dále vyznačuje i okrajová území v národopisných oblastech. V případě Hané je zde zaznačena Malá Haná, Severní Haná a Záhoří.

Obrázek č. 1 – Mapa národopisných oblastí

¹⁴ Mapa národopisných oblastí použita z: Národopisné oblasti Česka [online]. © 2014–2019, Školní Atlas.cz [cit. 2019-08-21]. Dostupné z: <http://www.skolnialassveta.cz/narodopisne-oblasti-ceska/>

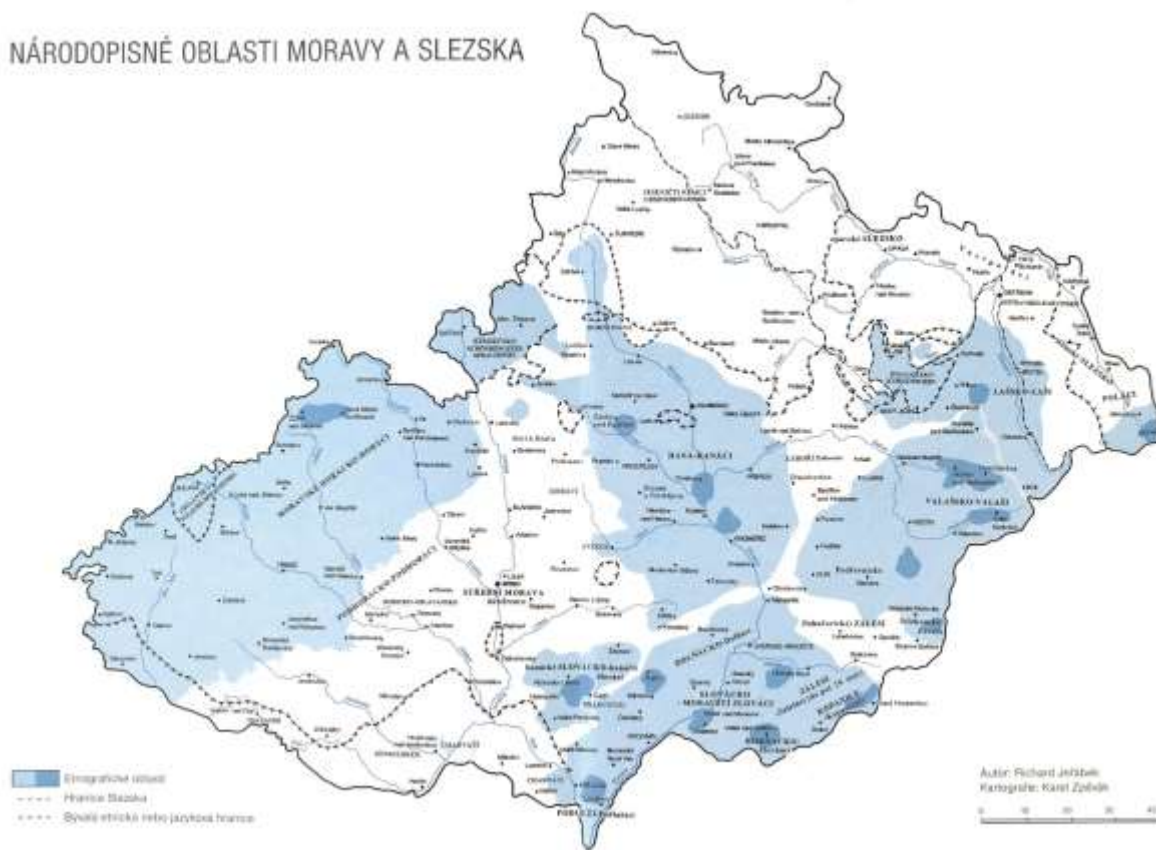
Oproti tomu v Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska¹⁵ (viz obrázek č. 2 a č. 3) je za národopisné oblasti označeno méně území. Za to jsou někdy podrobněji rozpracovány podoblasti. Pro srovnání jsou vedeny všechny zmíněné mapy.

Obrázek č. 2 – Národopisné oblasti v Čechách

¹⁵ Mapy národopisných oblastí se nachází na vnitřních stranách přebalu 1. 2. i 3. svazku: BROUČEK, Stanislav a Richard JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.

NÁRODOPISNÉ OBLASTI MORAVY A SLEZSKA

Obrázek č. 3 – Národopisné oblasti Moravy a Slezska

V následující části práce se text zaměří na popis a charakteristiku jednotlivých národopisných oblastí ale i podoblastí, které jsou jejich součástí. Jelikož se práce týká folkloru hanáckého a národopisné oblasti Haná, která je součástí Moravy, tak zde nebudou zmiňovány oblasti v Čechách, ale následující odstavce se zaměří pouze na etnografické oblasti Moravy. Pro vytvoření následujícího seznamu bylo využito map z předešlých stránek a dalších doplňujících zdrojů.

Výčet národopisných oblastí a podoblastí Čech¹⁶

Kraj Pražský (podoblasti Kladensko, Mělnicko, Nymbursko, Praha)

Podkrkonoší (podoblasti Jičínsko, Náchod, Orlicko)

Pojizeří (podoblasti Českodubsko, Mladoboleslavsko, Turnovsko)

¹⁶ Etnografické členění ČR [online]. © 1998-2020, *Folklorní sdružení České republiky.cz* [cit. 11.2.2020]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/seznam.phtml?id_statu=1&typ=499

Polabí (podoblasti Hlinecko, Hradecko, Chrudimsko Litomyšlsko, Pardubicko, Podřipsko)

Posázaví (podoblasti Benešovsko, Vlašimsko)

Pošumaví (podoblasti Chodsko, Klatovsko, Prácheňsko)

Povltaví (podoblasti Blata, Budějovicko, Doudlebsko, Milevsko, Písecko, Soběslavsko, Tábořsko)

Západní Čechy (podoblasti Berounsko, Chebsko, Karlovarsko, Kralovicko, Plassko, Plzeňsko, Příbramsko, Rakovnicko, Slánsko, Stříbrsko)

Výčet a charakteristika národopisných oblastí Moravy

Horácko (podoblasti severní Moravské Horácko, jihlavské Horácko, jižní Moravské Horácko, Podhorácko, České Horácko a hraničně i Malá Haná)¹⁷

Tato oblast na rozhraní Čech a Moravy je velice rozsáhlá. Tím, že je geograficky položena na rozhraní dvou historických zemí, tak i ona se rozděluje na dvě části. Na české a na moravské Horácko. Byla to oblast, kterou ovlivňovala Praha i Brno, proto se stal region velice těžce definovatelný jako celek. Někteří v minulosti mluvili o českých Horácích, jiní o českých Moravanech.¹⁸ Kroj byl velice podobný českému, ale dialekt už sdílel některé společné znaky s Moravany, například na východě s Hanáky. Přechodem do Hané se stala podoblast Malá Haná. V 19. století se zde dařilo pěstování lnu i chovu dobytka. Právě zmiňované pěstování lnu a jeho zpracování se stalo typickým rysem pro horácké kroje, které byly z velké části lněné. Tato charakteristická vlastnost horáckých krojů je však jedinou spojnici mezi jednotlivými kroji v oblasti. Tak jako u každého regionu se zde liší kroj od kroje dle využití, ale i podle podoblasti, do které spadá. Některé ženské kroje jsou prostší a jiné zase bohatě zdobené. Obecnými specifikacemi mohou být spletené vlasy u mladých dívek, čepce s černou síťovou krajkou kolem obličeje, kožený „*sotůrek*“ anebo u mužů košile zapínaná na zádech.¹⁹ Kvůli kopcovitému terénu zde stály tzv. *hromadné vesnice* bez stavebního plánu. Typickou stavbou jsou čtyřboké uzavřené roubené dvorce, kdy výplně v mezerách trámů byly bílé a střechy byly z šindelů. Na Horácku se snoubí zvuky dud, houslí i cimbálu a dalších

¹⁷ KUČA, Jan. Vymezení etnografického regionu Horácko [online]. ©2015-2020, *Region Vysočina.cz* [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <http://www.region-vysocina.cz/newtp/vymezeni-etnografickeho-regionu-horacko-cx497>

¹⁸ BROUČEK, Stanislav a Richard JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 259.

¹⁹ Tradice krojových plesů na Moravě - 10. Národní krojový ples ve Žďáru nad Sázavou – Horácké kroje [televizní dokument – online]. 2007, *Folklorika*, čas 5:48. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1102732990-folklorika/307295350120004/titulky>

hudebních nástrojů. Typické tance pro tento kraj jsou kolové (obkročák, polka, sousedská...) a figurální. *Borověnka*, *Pramínek Jihlava* a *Škrpál* jsou folklorní soubory udržující tamní tradice. V Telči a Třešti probíhá MFF (Mezinárodní folklorní festival), *Evropské setkání souborů* a také zde probíhá festival *Horácko zpívá a tančí*.

Podhorácko (podoblasti Moravskokrumlovsko, Znojemsko)²⁰

Podhorácko je někdy označováno za samostatnou podoblast a jindy za součást Moravského Horácka. Jedná se o přechodovou oblast mezi Horáckem a Brněnskem. Je zde znát velký vliv Horácka, ale současně se už stávají dominantní i prvky moravské, a to hlavně hanácké. Tak jako v sousedním Horácku, jsou pro tento region typické kolové a figurální tance. Centrem pro Podhorácko se stalo Znojmo.²¹ Folklorní festival *Setkání na Podhorácku* ve Velké Bíteši se stalo již tradiční událostí této oblasti.

Brněnsko (podoblasti Slavkovsko, Vyškovsko)²²

Uměle vytvořený název regionu Brněnsko se objevuje v literatuře od počátků 20. století.²³ Je to přechodná oblast mezi Horáckem, Podhoráckem, Hanáckým Slováckem a Hanou. Tato oblast nebyla velmi svébytnou a charakteristickou z mnoha důvodů. Jedním je rozvoj průmyslu, přesun lidí do měst, a také větší germanizace této oblasti. Místa vzdálenější od Brna si ponechala svéráznost déle, ale nakonec splynula s vývojem Brna. A přeci jen lze mluvit o národopisné oblasti, která se ke svému „brňáctví“ hrdě hlásí. Mísí se tu jak západomoravská, hanácká, tak i německá kultura. Nářečně spadá dialekt do sféry středomoravské, severněji do hanácké. Některé obce, které jsou dnes součástí Brna si ponechaly svůj osobitý ráz až do minulého století (např. Líšeň), jiné se o znovunalezení své identity snaží v současnosti (např. Medlánky, Šlapanice...). Na Brněnsku se v architektuře inspirovali hanáckými domy. Nejčastěji to byly stavby z nepálených hliněných cihel tzv. *katovic*. I hudba byla ovlivněna lidmi příchozími do měst z nejrůznějších míst země. Brno je v současnosti velmi bohaté na folklorní soubory, a to nejen na ty, které se snaží zabývat regionem Brněnska. Důvodem může být vysoká koncentrovanost studentů z různých koutů Česka, kteří i přes dálku

²⁰ Etnografický region Podhorácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122615>

²¹ VEJBOROVÁ, Petra. *Folklor ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2012, s. 16.

²² Etnografický region Brněnsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122618>

²³ Tamtéž.

svého domova nezapomínají na své kořeny a chtějí je udržovat živé. Brněnskému folkloru se zde věnují soubory jako *Javorník*, *Javorníček* a *Lučina*. V Brně také sídlí jediný profesionální *Vojenský umělecký soubor Ondráš*, který se ale nezaměřuje pouze na Brněnsko, ale i na další české a moravské národopisné oblasti, a dokonce i na regiony střeoevropské a východoevropské.²⁴

Hanácké Slovácko (podoblasti Kloboucko, Mikulovsko, Žďánsko)²⁵

Nalézá se v oblasti, která vytváří přechod od Hané a Brněnska ke Slovácku. Dialektem je toto území velice rozrůzněné. Severozápad náleží k nářečí hanáckému a jihovýchodní část zase do tzv. *dolského* nářečí. Obyvatelé se též rozdělují na Doláky, Slováky a na Hanáky. To podle toho, ke které sousední oblasti mají blíže. Hanáci ze Slovácka byli ale pro Hanáky z Hané zase jen Slováky.²⁶ Hanácké Slovácko se rozděluje dle kroje na severní a jižní část. Střetávají se zde prvky hanáckého a brněnského kroje s prvky kroje kyjovského a podlužáckého. Kroj i dialekt se ale povětšinou v každé vesnici odlišuje, takže lze rozpoznat kdo je z jaké obce. Pro dívčí kroje ze severní části je charakteristický velmi naškrobený stojatý límec. Naproti tomu dívky z jižní části jej mají na ramenou, tedy ležatý, ale stále velmi naškrobený.²⁷ Na severu se kordule (vesty) šily nejčastěji z červeného sukna, ale i z jiných materiálů, jako je brokát. Barvy se začaly postupně rozrůžňovat – modrá nebo zelená. Sukně byly také nejčastěji z červeného brokátu. Na jihu je jak kordula, tak sukně většinou ze stejného materiálu, tedy z brokátu a u mužů kordula a kalhoty ze sukna. Většina tradic se zde udržuje v kruhu rodiny a vesnice. Není tu proto mnoho souborů a festival se zde koná jen v obci Krumvír – pod názvem *Kraj beze stínu*. Zdejší tradice lze nejlépe sledovat například při hodech. Typickým tancem je zde *zavádka*, který nejprve tančí jen stárci a stárky pod májí a poté celá ves. Stárek se zde nazývá *Fedro*. Dalším tancem je například *skočná* nebo také *verbuňk*.²⁸

²⁴ O souboru Ondráš [online]. *Vojenský umělecký soubor Ondráš.cz* [cit. 21.8.2019]. Dostupné z: <http://www.vusondras.cz/o-souboru/>

²⁵ Etnografické členění ČR: Etnografický region Hanácké Slovácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122033>

²⁶ BROUČEK, Stanislav a RICHARD JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 240.

²⁷ KOŠULIČ, Pavel. Hanácké Slovácko: Kroje [online]. ©2005, *Hustopečská chasa.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <https://www.hustopecskachasa.cz/hanacke-slovacko/kroje/>

²⁸ Etnografický region Hanácké Slovácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122033>

Nejprve zde byly typickým doprovodným nástrojem gajdy (dudy), ale postupem času je vytlačil cimbál. Ten hraje spolu s houslemi, kontrabasem, klarinetu a dalšími.

Slovácko (podoblasti Dolňácko, Hornácko, Luhačovské Zálesí, Moravské Kopenice, Podluží)²⁹

Asi nejvíce z moravských etnografických oblastí je „zpopularizovaný“ folklor ze Slovácka, jež se rozkládá na jihovýchodní Moravě. Nelidový název Slovácko se začal častěji používat až ve 30. letech 20. století. Do té doby zde nebyl název Slovácko zdomácněným a celá oblast nebyla blíže specifikovaná. Původní název byl Moravské Slovensko jako protipól Slovensku uherskému.³⁰ Někteří obyvatelé se řadili k Hanákům (sever) a jiní zase ke Slováckům (jih). Teprve v průběhu 20. století se název Slovácko „vžil“ a etnografie je tak nucena jej respektovat. Vymezení jednotlivých podoblastí se často měnilo a jejich názvy se poupravovaly. Za centrální město tohoto regionu lze považovat Uherské Hradiště. Každá podoblast Slovácka je svým způsobem hodně svébytná, ať už je to slyšet v nářečí, nebo vidět na tamních krojích. Kroje se řadí to východního typu. Na Slovácku se kroj udržel nejdéle z celé Moravy. Například v Podluží mají muži kalhoty modré či tmavě fialové a vesta se celkově velmi inspirovala slovenskou. Ženy mají bohatě vyšívané *šatky* s krajkou a sukně se materiálově podobají západním.³¹ Hornácký ženský kroj je charakteristický dvěma sukněmi. *Fěrtoch* (zadní sukně), dříve barvený šafránem, je žlutý, ale může být i bílý. Na fěrtoch patří vzorovaná *sukňa* (vzor *parožkový*, *pantlový*, *slimáčkový* a *zvonkový*). Kromě těchto dvou se nosily i *fěrtušky*, přední sukně sahající po boky (šířkou) a dosahující po kolena (délkou).³² Obecně jsou v této části Moravy kroje velmi zdobené a sukně jsou kratší, než například na Hané či v Čechách. Postupné zkracování nebylo trendem pouze na Slovácku, právě zde ale bylo ve 20. století³³ nejradikálnější. Střechy slováckých domů byly povětšinou doškové. Specifikum každého domu spočívalo v jeho malebnosti. Malováním svých domů se zabývaly hlavně ženy tzv.

²⁹ Etnografický region Slovácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 17.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122642>

³⁰ BROUČEK, Stanislav a RICHARD JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 578.

³¹ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a Slezské kroje: Kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000, s. 59.

³² Hornácký kroj [online]. *Hornácká jizba.cz* [cit. 17.2.2020]. Dostupné z: <http://www.hornackajizba.cz/index/kroje>

³³ RYBECKÁ, Michaela. *Lidový oděv ve Velkých Bílovicích v minulosti a současnosti*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 37.

maléřečky. Kulturu Slovácka propagují národopisné soubory jako *Kyjov*, *Lúčka* nebo *Vonica*. Znamé festivaly *Slovácký rok*, *Národopisný festival kyjovského Dolňácka Milotice*, *Mezinárodní folklorní festival Strážnice* anebo festival *Podluží v písni a tanci* se vyznačují tím, že národopisné soubory ve svých programech shromažďují a společně tak oslavují nejen slováckou lidovou kulturu.

Valašsko (podoblasti Frenštátsko, Rožnovsko, Valašské-Kloboucko, Valašsko-Meziříčsko, Vizovicko, Vsacko, Zlínsko)³⁴

Na východní Moravě se rozkládá národopisná oblast, o níž první zmínky pocházejí už z konce 18. století.³⁵ Nejprve byli obyvatelé tohoto regionu bráni jako součást Moravských Slováků. Postupně se ale Valašsko vymezilo. Ne že by nebyla kulturou typickou, problém ale nastal, tak jako u všech, v určení přesné hranice. Dlouhou dobu převládal názor, že Valaši mají své kořeny již ve 12. století v jižní a východní části Karpat, tedy v dnešním Rumunsku. Postupnou kolonizací, stěhováním, se dostali až do Beskyd (přibližně v 16. století).³⁶ Novější údaje však tvrdí, že osidlování této oblasti lidmi z Rumunska, Ukrajiny či Polska bylo minimální. Pověštinou se jednalo o osidlování území lidem ze střední Moravy a snad také ze Slezska.³⁷ Kopcovitá, hornatá krajina, pastevectví a současně chudoba dodala zdejší lidové kultuře osobitý ráz. Valašský kroj je sice velmi typickým, ale i on se velmi různí. Podle oblasti je obohacen o prvky hanáckého a jinde zase slováckého kroje. Na první pohled není tak okázalý jako na Slovácku či Hané, přesto Valaši o své sváteční kroje dbali. Pověštinou mělo jejich oblečení plnit hlavně pastevecké, praktické účely. Nejjednodušší rozdělení valašských krojů je na jižní a severní. Muži na jihu nosili soukennou obuv či krpce, což je stejné jako v případě mužského kroje severního. Dále muži na jihu nosili hnědé nebo bílé nohavice a široký klobouk. Na severu se v případě pastevců nosil klobouk *husárek* a u majetnějších mužů široký klobouk. Nesměl chybět šátek na krku a valaška. U žen je na kroji typická hlavně indigem barvená modrá

³⁴ Etnografický region Valašsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122634>

³⁵ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 1101

³⁶ Etnografický region Valašsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122634>

³⁷ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 1102.

zástěra, červený živůtek a na nohou krpce.³⁸ V oblibě byly v tomto kraji dechové nástroje, housle nebo malé cimbály. V současnosti v tomto regionu fungují folklorní soubory *Bača*, *Kašava*, *Fryštáček*, *Portáš* a další. Z festivalů je to známá *Rožnovská valaška*, *Babí léto* ve Valašském Meziříčí nebo *Liptálské slavnosti*.

Lašsko (podoblasti Frýdecko, Ostravsko)³⁹

Novodobé nelidové označení také připadlo Lašsku. Lašsko je označení celku, který se dělí na Slezské a Moravské Lašsko.⁴⁰ V tomto případě se bude text věnovat tomu Moravskému. Není to jednotný region, co se týče krajiny ani kroje nebo tanců. Problematika jména Lašsko je těžce rozuzlitelná. Mnoho badatelů se ve svých teoriích rozchází. Uvádí se pouze, že název je odvozen od severomoravského kmene Lachů. Hudba je zde taneční a typickým nástrojem je cimbál v doprovodu smyčcových nástrojů nebo třeba klarinetu. Lašský kroj se často zaměňuje za valašský, kterému je v mnohém podobný. Kroj z této oblasti se dělí do tří skupin. Kroje z valašsko-lašského pomezí, z horského a nížinného Laška.⁴¹ Různé druhy tanců jsou zde zastoupeny v hojném počtu. Typický je tanec *starodávny* (polonézový charakter), točivý párový *zvrtek*, *ondrášův skok* a *čardáš*.⁴² Nejčastějším hudebním tělesem je cimbálová muzika. Lašské folklorní soubory současnosti jsou – *Ondřejnica*, *Ostravička*, *Ostravica* a další. Velice často se opakuje název Ondráš, což souvisí se jménem legendárního lašského zbojníka, který se postupně stal symbolem regionu. Z festivalů může být zmíněno například *Lašské městečko* v Brušperku.

³⁸ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a Slezské kroje: Kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000, s. 59.

³⁹ Etnografický region Lašsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122631>

⁴⁰ VACHOVÁ, Zdena. Lašsko z pohledu etnografa. In: VESELSKÁ, Jiřina a Alena HÁJKOVÁ. *Práce a studie*. Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd, 1994, s. 48.

⁴¹ Lašský kroj [online]. © 2007-2008, *Hlubina Ostrava.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://www.hlubinaostrava.cz/lasky.php>

⁴² VEJBOROVÁ, Petra. *Folklor ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2012, s. 15.

Slezsko (podoblasti Hlučínsko, Jablunkovsko, Opavsko, Těšínsko)⁴³

Slezsko je novodobým názvem odvozeným podle Slezanů, kteří oblast obývali již v 10. století.⁴⁴ Tehdejší Slezané pocházeli z území Polska. Na straně dnešního Česka se rozprostírá pouze část tohoto území. V historii bylo Slezsko s naší krajinou spojeno velmi často a mnohdy z větší části, než je tomu teď. V současnosti lze říci, že do našeho území spadá historické knížectví krnovské, opavské a přibližně polovina těšínského knížectví. Tato knížectví se v minulosti stala součástí Koruny české, ale také Pruska. Tudíž měli na toto území značný vliv jak Poláci, Němci, tak i Češi. Tento fakt vysvětluje kulturní nesoudržnost oblasti. Etnograficky jsou zde zastoupeni slezští Lachové, Valachové, Goralové a Vasrpoláci. Právě území, kde žijí Vasrpoláci se stalo jakousi česko-polsko-německou kontaktní zónou⁴⁵ a současně velmi špatně charakterizovanou oblastí. Dnes se Slezsko nejčastěji rozděluje na dvě podoblasti, a to Těšínské Slezsko a Opavské Slezsko. Kroje jsou zde těšínské, jablunkovské (velmi bohaté) a goralské (typ oděvu obyvatelstva z Moravských Beskyd).⁴⁶ Typický je pro tento kraj tanec tzv. *taněc* (třídobý, polonézový) nebo se zde tančily i tance kolové a figurální. Mezi folklorní soubory se řadí *Vrtek*, *Slezan* nebo skupina *Jetelinka* ze Slezských Beskyd. *Slezské dny* jsou představitelem folklorního festivalu této oblasti.

1.3. Projevy folkloru v hudbě

Tato podkapitola se pokusí obecně vysvětlit pojmy lidová píseň a lidový tanec. Obě tyto složky, spolu se složkou instrumentální, jsou hlavními částmi lidové kultury v hudební oblasti. Probírání tohoto tématu je důležité pro následující kapitolu zabývající se hanáckým folklorem.

„Jako lidové se obvykle označují písně jednoduchého tvaru a uměleckého výrazu, provázející různé slavnostní i všední okamžiky lidského života širokých vrstev obyvatelstva vesnic a měst. Jejichž autoři nebyli zpravidla známi a tvar písní procházel po generace

⁴³ Etnografický region Slezsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122626>

⁴⁴ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 917.

⁴⁵ JANČÁŘ, Josef a kol. *Vlastivěda moravská: Země a lid: Nová řada*, 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 26.

⁴⁶ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 916.

procesem obrušování a krystalizování v průběhu udržování a šíření převážně cestou přímé, přirozené komunikace, tedy ústním tradováním.“⁴⁷

1.3.1. Lidová píseň

Lidová píseň lze být popsána všeobecně známou definicí. Jde o píseň, která nemá svého autora. Vytvořil ji samotný lid a konkrétní autor se tak stává anonymním. Lidová píseň je tedy protipólem k písni umělé. Tento základní předpoklad lidové písně lze doplnit ale i o další charakteristiky. Zpravidla svou formou a obsahem odráží současnou společenskou situaci a kulturu prostředí. To znamená, že ji částečně mohou ovlivňovat i umělecké slohy a směry, které k lidové vrstvě putují v dané době z kulturních oblastí. Písně se často vážou k daným svátkům a obyčejům, nebo k pracovnímu procesu a dalším situacím, které mohou v životě prostého člověka běžně nastat. Od neznámého autora se takovéto písně přenášejí z generace na generaci, postupně se typizují a stávají se součástí kolektivní kultury a paměti. Přejímáním se píseň upravuje a stále modeluje, takže se vyvíjí slovesně i hudebně. Tvořená je většinou jednoduchým nápěvem, což může být dáno například neškoleností autora. V jednoduchosti však bývá většinou skryta největší krása.

„Výraz lidová píseň je ekvivalentem německého Volkslied, který 1773 zavedl J. G. Herder (1744-1803) jako pandán k francouzskému poésie populaire a anglickému popular song. V češtině vytěsnil do té doby užívaná pojmenování prstonárodní nebo národní písně.“⁴⁸

Lidová píseň je většinou jednohlasá ale v mnoha případech i dvojhlasá. Velmi často je doprovázena instrumentálním doprovodem a nezřídka i tancem. Každá píseň je charakteristická i podle oblasti, ze které pochází. ČR se z tohoto ohledu dělí na západní a východní písňový typ.⁴⁹ Východní typ platí pro východní Moravu a objevuje se v něm převážně vokální projev. Západní typ, který se uvádí v kontextu západní Moravy a území Čech je zase typický svým instrumentálním rázem. Existují však i jiná dělení lidových písní. Národopisná encyklopedie je dělí podle původu (písně lidové, zlidovělé...), věku zpěváků, religiozity (míry zbožnosti), funkce pro společnost nebo podle toho, k jaké příležitosti byla

⁴⁷ JANČÁŘ, Josef a kol. *Vlastivěda moravská: Země a lid: Nová řada*, 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 275.

⁴⁸ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 485.

⁴⁹ BINDEROVÁ, Eva. *České lidové tance: pro I. až VIII. ročník hudební a taneční školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s.7.

píseň využívána.⁵⁰ Nejčastější témata lidových písní jsou o lásce, přírodě, řemeslech, vojně, vlastenectví, stáří i smrti nebo o rodině.

1.3.2. Lidový tanec

Stejně jako lidová píseň i lidový tanec pochází nejčastěji z venkovského prostředí. Je však pravdou, že nemalý vliv na jeho podoby mělo leckde i prostředí městské.⁵¹ Současně lze zdůraznit i důležitost vlivů samotné společnosti, dané doby a také místa, kde lidové tance vznikaly. I lidový tanec podléhá tradici, tedy se šíří a přetváří předáváním si mezi generacemi. Autoři jsou většinou anonymní. Tanec je prostředek lidské komunikace snoubící hudbu (instrumentální i slovesnou) a pohyb. Byl odedávna neodmyslitelným prvkem různých obřadů, rituálů a stal se tak komunikačním prostředkem. V některých historických etapách byl ale i potlačovaným lidským projevem, jako tomu bylo například v křesťanstvím ovlivněném středověku a raném novověku.

Vývoj lidového tance je velmi těžké sledovat mimo jiné také proto, že se mu jakožto přirozenému lidskému projevu nevěnovalo ve spisech a kronikách toliko pozornosti. Té se mu dostalo paradoxně až s duchovními spisy směřujícími proti němu, jakožto lidskému hříchu. Badatelská činnost věnující se lidovému tanci započala v 19. století. V těchto časech se začalo i se zapisováním tanců.

Tradiční lidové tance se liší podle oblasti jejich vzniku a také jejich účelu. Současně se ale navzájem jejich prvky prolínají. Dle Národopisné encyklopedie Čech, Moravy a Slezska lze tance rozdělit na ženské a mužské, na sólové, párové, trojicové nebo skupinové, a pak dále podle toho, zda utváří kolo či řetěz, zda jsou točivé namísto, postupové atd. Podle funkce se zase rozdělují na obřadní a společensko-zábavní.⁵² Strukturně se tance dělí na rody – *chorovody* (kolektivní tance obřadního nebo herního rázu), *skoky* (tance mužské nebo ženské, které mají skočný charakter), *tance párové* (vířivé či figurální) a *kontratance* (které se vyvinuly z chorodů a mají ustálené figury).⁵³

⁵⁰ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 486.

⁵¹ BONUŠ, František. *Lidové tance: Výbor lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1996, s. 11.

⁵² BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 501-502.

⁵³ BONUŠ, František. *Lidové tance: (Výbor lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska)*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1996, s. 13-14.

Je-li potřeba řadit tance dle historie, tak je řadíme do čtyř vrstev. V první vrstvě se nacházejí tance nejstarší. Jedná se o tance k obřadům, na českém území tzv. chorovody. Jako nejstarší tance označujeme i tance cechovní – řemeslnické (*švec, mlynářský, kovářský...*) a mužské sólové – *skoky*. “*Jednalo se například o verbování na vojnu – verbuňk, zakládání salaší – odzemok a jiné – hajduch, marš, cigán.*”⁵⁴ Ve druhé vrstvě jsou tance vířivé a točivé z období 16. a 17. století, ve třetí vrstvě jsou tance figurální z 18. a 19. století a poslední čtvrtou vrstvu tvoří tance z období národního obrození.⁵⁵

⁵⁴ VEJBOROVÁ, Petra. *Folklor ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2012, s. 30.

⁵⁵ Metodika lidového tance: Historické vrstvy lidových tanců [online]. Moodle AMU.cz [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <https://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2639&inpopup=1>

2. Hanácký folklor

Národopisná oblast Haná spolu se Slováckem a Valašskem tvoří trojici etnografických oblastí Moravy, která je zřejmě v největší známosti obyvatel ČR. Haná také patří k nejrozlehlejším národopisným celkům na Moravě a také k nejvýraznějším. Region Haná vyniká svou osobitostí. Možná také proto tato oblast dokázala ovlivnit i okolní regiony jako je Hanácké Slovácko, Horácko, ale i Valašsko a Slovácko. Tyto oblasti si přenesly do svých zvyků a do své kultury část prvků z kultury Hanáků a Hané obecně. Ale bylo tomu samozřejmě i obráceně.

2.1. Obecná charakteristika regionu

Tak jako všechny ostatní národopisné oblasti, ani Haná se nezrodila v jediný den. Trvalo spoustu času, než se vytříbily typické rysy zdejší lidové kultury, a i samotné geografické vymezení se postupem času obměňovalo. Do 16. století v kronikách a místopisných textech neexistovaly o hanáckém regionu žádné zmínky.⁵⁶ Krajově se tato oblast ještě nijak neodlišovala. Za její zrod lze považovat přelom 16. a 17. století a za tzv. „zlatou éru“ můžeme označit století 17. a 18., tedy období baroka. V těchto časech již byla Haná dostatečně vymezena svému okolí a stala se tak jednou z nejstarších a největších národopisných oblastí na Moravě.

Názory o tom, kde se objevila první zmínka o Hané, se různí. Folklorista Oldřich Sirovátka (*1925) označuje v knize Mátlové-Uhrové (*1908) *Lidové tance a taneční hry z Hané* za prvního pisatele o existenci Hané a Hanáků olomouckého děkana Jana Altheimera z první poloviny 15. století.⁵⁷ Národopisná encyklopedie ale tuto informaci označuje za pouhý podvrh, který byl výtvořem olomouckého kaplana kostela sv. Mořice Filipa Friebecka (*1728).⁵⁸ V článku od Josefa Urbana zase zaznívá, že nejstarší zmínka pochází z rukopisu *Gramatika česká* z roku 1571 od kněze a biskupa Jednoty bratrské Jana Blahoslava (*1523).⁵⁹ Názory se tedy mnohdy liší. Důležitý je ale okamžik, kdy region natrvalo „zakořenil“ do místopisných textů. Za tento moment považujeme 17. a hlavně 18. století. Mezi těmi, kteří se snažili

⁵⁶ BEČÁK, Jan Rudolf a Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vydání, Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997, s. 17.

⁵⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. Počátky Hanáckého regionalismu. In: MÁTLOVÁ-UHROVÁ, Ludmila. *Lidové tance a taneční hry z Hané I.: Ze života lidu na Hané*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1979, s. 11.

⁵⁸ BROUČEK, Stanislav a Richard JERÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 238.

⁵⁹ URBAN, Josef. Problematika národopisného vymezení Hané a mapa Hané z přelomu 18. a 19. století. *Kulturní Revue Olomouckého Kraje*. Olomouc: Vědecká knihovna Olomouc, 2014, roč. 11, č. 2, s. 4.

v 18. století region co nejnvýstižněji charakterizovat a odlišit, byl moravský dějepisec Marian Ulmann (*1694), knihovník olomoucké knihovny Hanke z Hankenštejna (*1751), již zmiňovaný Filip Friebeck⁶⁰, vlastivědný pracovník Karel Josef Jurende (*1780) či vlastivědný sběratel a topograf Josef Vratislav Monse (*1733). V 17. století (konkrétně v roce 1624) Hanou do své mapy Moravy zakreslil Učitel národů, Jan Ámos Komenský (*1592). Poprvé tak byla Haná kartograficky zpracována. První verze jen velice náhodně nastiňovala polohu Hané a pozdější výtisky mapu lehce upravovaly, takže vznikaly různé odvozené druhy.

Za asi nejznámější a údajně i nejstarší mapu, která je zaměřena pouze na Hanou je považována mapa Tomáše Kuzníka⁶¹ z přelomu 18. a 19. století (viz. obrázek č. 4). Jejím autorem byl zřejmě kantor z Kojetína nebo jeho okolí. Mapa nese název *Mappa Geographica specialis Terre Promissae vulgo Sacre Hannae cum adiacen tibus Regionibus* (česky *Podrobná zeměpisná mapa zaslíbené země obecně /zvané/ svatá Haná, s přilehlými krajinami*). Přestože je mapa vytvořena amatérem, je v ní zaneseno mnoho zajímavých detailů.

Obrázek č. 4 – Mapa Hané z přelomu 18. a 19. století⁶²

⁶⁰ BEČÁK, Jan Rudolf, Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vydání, Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997, s. 18.

⁶¹ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J. A. Komenského, 2002, s. 9.

⁶² Svatá Haná, země zaslíbená, Hanáci druhé kategorie a město Olomouc [online]. ©2014, *Olomoucký REJ.cz* [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/3781-svata-hana-zeme-zaslibena-hanaci-druhe-kategorie-mesto-olomouc>

Poloha samotné Hané se postupem času velmi měnila. Postupně se rozšiřovala a taky posouvala. Dnes tuto oblast vnímáme jako součást střední Moravy, převážně pak Olomouckého kraje a malý kousek Zlínského kraje. Velká část této krajiny je rovinatá s úrodnými poli, avšak z největší části je Haná zvlněná.⁶³ Úrodná pole udávají osobitost nejen krajině, ale v minulosti ovlivnila také charakter místních lidí (To i v současnosti, ale vlivem moderní společnosti je situace zase trochu jiná). I její centrum často měnilo svou lokalitu. Olomouc byla sice v historii střediskem celé Moravy, ale Hané nikoliv. Za nejstarší centra se považoval nejprve Vyškov, poté Kojetín a Tovačov.⁶⁴ V 19. století zase vlivem většího českého živlu nad německým převládlo jako centrum Hané Prostějov. Dnes se za něj považuje Olomouc, i když na ni působil z historického hlediska více německý prvek než český a hanácký.

Lidé v tomto kraji se odedávna rozdělují na pravé Hanáky a na ty „druhořadé“. To záleží na tom, odkud pocházejí. Ti praví Hanáci pocházejí z okolí mezi Vyškovem, Kojetínem a Tovačovem, tedy v okolí říčky Hané. Ostatní („druhořadí“) se dále dělí na *Blatňáky* a *Zábečváky*. Blatňáci jsou z okolí kolem Tovačova a Kojetína a Zábečváci se nacházejí kolem Přerova a levého břehu řeky Bečvy.⁶⁵ Tito Hanáci byli v minulosti obchodně závislí na dříve zmíněných. Proto se na ně praví Hanáci dívali svrchu a dávali jim různé vtipné přezdívky, které se lišily dle lokality bydliště. Přezdívalo se jim *Kolomazníci*, *Slaměnkáři*, *Lopatáři*, *Šejflíři* nebo třeba i *Metlaři* a *Tragačníci*.

„Hanák velké panák,
ztěžka vekračoje:
jedno nohó drohó
kpředo postrkoje.“⁶⁶

O charakteru hanáckého lidu proběhlo mnoho diskuzí a bylo vyřčeno mnoho názorů. Někdy byly pozitivní a jindy zase negativní. V mnohých textech je hanácká povaha vykreslena jako příliš pyšná, hrubá, líná a požívačná. Jako je to vykresleno například ve výše uvedeném epigramu od Karla Havlíčka Borovského (*1821). V jiných se ale vyzdvihuje jejich pilnost,

⁶³ DVOŘÁČEK, Petr a Jiří RŮŽIČKA. *Haná: Olomoucko, Prostějovsko, Přerovsko*. Praha: Levné knihy, 2008, s. 11.

⁶⁴ Svatá Haná, země zaslíbená, Hanáci druhé kategorie a město Olomouc [online]. ©2014, *Olomoucký REJ.cz* [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/3781-svata-hana-zeme-zaslibena-hanaci-druhe-kategorie-mesto-olomouc>

⁶⁵ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 238.

⁶⁶ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *Epigramy*. Havlíčkův Brod: Okrašlovací spolek Budoucnost, 2016, s. 53.

zbožnost, houževnatost a pracovitost, „...*jen je do ní nikdo nesměl nutit násilím.*“⁶⁷ Jistá dávka pyšnosti a hrubosti zřejmě pramení z úrodnosti zdejších polí a dostatku, který se místnímu lidu dostával. Avšak úrodnost je podmíněna pracovitostí, houževnatostí a také jistou dávkou lásky k bohu, ke kterému se lid obracel s prosbou zdaru v hospodaření. Z každé teorie tedy zřejmě platí část.

2.2. Lidový kroj

Lidový kroj neboli lidový oděv, je jednou z odnoží krojů. Kroj jako takový je oděv specifický pro jednotlivé etnografické skupiny ale i pro povolání a spolky. V těchto dvou případech se hovoří o stejnokroji.⁶⁸ Lidový oděv, tedy oblečení převážně vesnických obyvatel se může dělit na pracovní a sváteční, dále na obřadní a svatební. Dle kroje můžou lidé rozeznat z jakého kraje nositel kroje pochází, jakým bohatstvím překypuje či naopak. Lidový kroj prozrazuje, jakému povolání se člověk věnuje, anebo jestli je žena svobodná, vdaná nebo ovdovělá. To samé platí i u mužů. Lidový kroj ale pro jednotlivé oblasti nezůstával nikdy stejný. V průběhu času se dosti proměňoval. Koncem 19. století ale byly kroje skoro ve všech oblastech nahrazeny městským šatem. Jen v některých regionech přežíval kroj do 20. století a opravdu velmi zřídka je každodenně užíván do současnosti některými jedinci.

Hanácký lidový kroj je jedním z nejzdobnějších krojů Moravy, Čech i Slezska vůbec. Za počátek vývoje hanáckého lidového kroje je bráno 16. století.⁶⁹ V tomto čase se začalo přebírat více prvků od městského šatu a staroslovanský oděv ustupoval, i když se zachovaly některé z jeho prvků. Kromě renesance, rokoka či empiru byl hanácký kroj nejvíce ovlivněn barokem.⁷⁰ Jeho zdobnost odpovídá hojnosti zdejšího kraje. Avšak nedá se tvrdit, že by měla Haná pouze jeden typ kroje, který by byl ve všech koutech regionu stejný. Ve své podstatě se odlišovala jeho podoba od vesnice k vesnici. Někde měli bohatější výšivku, jinde upravené střihy, odlišné úvazy šátků a jinde zase odlišné barvy kalhot nebo sukní. Problematikou podoby a typů hanáckého kroje se zabývalo několik významných osobností jako byl Beda Dudík (*1819), Josef Klvaňa, Josef Mánes (*1820), František Skopalík (*1822), Jan R. Bečák (*1915), či Ondřej Pisch (*1868). Pisch například rozděluje hanácké kroje na typ přerovsko-litovelský, prostějovsko-tovačovský, švábenicko-nezamyslický, vyškovsko-ivanovický,

⁶⁷ BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 238.

⁶⁸ Tamtéž, s. 437.

⁶⁹ BEČÁK, Jan Rudolf a Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vydání, Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997, s. 20-21.

⁷⁰ Tamtéž, s.73.

kroměřížsko-kojetínský, hulínsko-holešovský, bílavský a maloměstský kroj.⁷¹ Materiál, ze kterého se kroje na Hané vyráběly byl hlavně len a konopí.

2.2.1. Ženský kroj

Jak vypadala pokrývka hlavy, určovalo to, zda se jedná o svobodnou dívku či vdanou ženu. Pokud byla dívka či žena svobodná, nosila vlasy svázané v cop *lelik*, který byl zavázán pentlí. Vdané ženy měly stažené vlasy do dvou *leliků*, omotané kolem hlavy a měly *obálenku* skrytou do čepce, do tzv. *garguleny*.⁷² Šátky a jejich styl vázání se stal osobitým a nápadným prvkem kroje. Nejprve jej nosily jen starší ženy, později i ženy svobodné. Podle barvy nebo ornamentu lze šátky rozdělovat na lipský, turecký, přerovský, uničovský či tibetový. Také podle úvazu šlo mnohé vyčíst. Styl úvazu se mnohdy lišil obec od obce. Nevěsty měly při obřadu na hlavě korunu, tzv. *pantlák*.

Nejspodnější částí kroje, která byla přímo na těle byla košile. Ta se tvarem vyvinula z rubáče a byla tvořena třemi částmi. Nejspodnější byla *trhačena* (*rubanda*, *randa*, *opasnice*, *ščórák* atd.), která sahala do půli lýtek a nahoře pod prsa. Byla zavěšena na ramenech. Další součástí byly *rukávce* se zdobenými límečky a *oplečí*, které bylo bohatě vyšíváno. K rukávcům se mohou přidávat kanýry. Kolem krku měly Hanačky vyšívané či krajkový *obojek*, *placák* nebo také jinak řečeno *krézl*.⁷³

Sukní měla správná Hanačka co nejvíce. Nejspodnější byla spodnice, která byla nejkratší a nesměla být vidět. Na ní se vrstvily *fěrtochy*, které se vázaly odzadu do předu, byly skládané nadrobno a byly delší než spodnice. Mohly být bílé, či se obarvit na černo. Na tyto sukni patřila zástěra, tedy *fěrtůšek* (*fěrtóšek*), který se zase naopak vázal zepředu dozadu. Zástěry se často pyšnily bohatým vyšíváním nebo i potiskem. Výjimkou nebylo ani ozdobení krajkou.

Nejzdobnější byla vesta neboli *kordulka* (*lajdík*, *frydka*). Dále ženy nosily kabátek, *kožóšek* a boty. Součástí byl i šátek do ruky a muži i ženy často nosili pletené *sotůrky*.

2.2.2. Mužský kroj

Mužský kroj se skládal z košile, kalhot, pásu, vesty, kabátku, dlouhého kabátu, pláště, kožichu, vysokých bot, punčoch a klobouku či zimní čepice. Košile byly dlouhé a široké, rukávy měly též dlouhé, na konci zdobené a u krku byl stojatý límeček s rozparkem. Košile

⁷¹ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J. A. Komenského, 2002, s. 10.

⁷² BEČÁK, Jan Rudolf a Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vydání, Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997, s. 98.

⁷³ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J. A. Komenského, 2002, s. 29.

byla většinou konopná, stejně jako všední letní *gatě* (kalhoty). Sváteční byly kožené. Nejprve byly žluté a poté se hovoří i o „*cihlově červené, hnědočervené*“⁷⁴ barvě. Byly po kolena a vespod se stahovaly vázačkou. Ozdobné pásy nosili svobodní muži. Nejvíce zpopularizované jsou zřejmě zelené vesty, které se nosily hlavně na jihu Hané, ale nosily se i vesty („*frydka, kordule*“) černé, modré či hnědé. To podle oblasti. Také kabátky byly dlouhé podle toho, kde se nosily. Čím jižněji, tím kratší kabátek byl. Dlouhé kabáty byly po kolena a nosily se rozepnuté. Kabáty byly zelené ale i například bílé. Plášť měl spíše reprezentační účely. Byl nařasený a velmi dlouhý. Na rozdíl od kabátku měl plášť velmi výrazný límec, někdy i vrstvený. Vizuálně velmi výrazný byl hanácký kožich *ocáskový*, který byl z kožešiny a většinou světlé barvy. Skládal se ze dvou kusů kožešiny, byl kratší a ve spodní části měl z obou stran nezačištěný vyčnívající kus kožešiny, který připomínal ocas. Někdy se dokonce ke kabátům ocasy i přišívaly. Na prsou pak byl kabát ozdoben červeným srdcem. Kromě tohoto ocáskového kožichu se nosily o kožichy dlouhé. Neodmyslitelnou součástí mužského kroje je také hanácký černý klobouk. Nejzdobnější klobouky nosili mladí svobodní muži.⁷⁵

Popis nejen hanáckého kroje a jeho poddruhů se podařil zaznamenat ve kvaších z roku 1814. Dodnes je důležitým pramenem ke zkoumání lidových krojů z celého našeho území.⁷⁶

⁷⁴ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J. A. Komenského, 2002, s. 15.

⁷⁵ Tamtéž, s. 27.

⁷⁶ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a Slezské kroje: Kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000.

Obrázek č. 5 – Hanáci, autor František Domek, litografie, 1840⁷⁷

2.3. Nářečí

Hanáčtina se také jinak označuje jako středomoravské nářečí.⁷⁸ Rozdělení Hané na nářeční oblasti je velmi těžké, tak jako i rozdělení na její podoblasti. František Bartoš (*1837) ve své knize z roku 1895 toto přiznává a rozděluje hanácký dialekt alespoň podle měst na 12 nářečních skupin.⁷⁹ Konkrétně na:

1. Holešov, Kroměříž, Záhohří
2. Přerov, Kojetín
3. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov
4. Drahany
5. Letovice
6. Litovel, Konice, Jevíčko
7. Zábřeh
8. Slavkov, Bučovice, Ždánice
9. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousínov
10. Tišnov
11. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Moravské Budějovice
12. Kunštát

Nelze si nepovšimnout, že do středomoravského nářečí zařazuje i města, které nespádají pod Hanou, co se týče jejich lokalizace. Dialektové hranice oblastí se tudíž

⁷⁷ KŘÍŽOVÁ, Alena a Martin ŠIMŠA. *Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku I.: Ikonografické prameny do roku 1850*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012, s. 151.

⁷⁸ ŽONDROVÁ, Martina. *Hanácký dialekt na Prostějovsku*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 17.

⁷⁹ BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská: Nářečí hanácké a české*, 2. díl. Brno: Matice moravská, 1895, s. 532.

neshodují s hranicemi národopisné oblasti. Pro hanácký dialekt je charakteristická hlavně rozmanitost hlásek. V centrální hanáčtině se často hlásky zaměňují, zkracují, či zdelšují. Například pokud je ve spisovném tvaru použito *y*, *u*, tak v centrální hanáčtině je *y* nahrazeno širším písmenem *ę* a písmeno *u* je nahrazeno *o* (např. ryby → rebe, mluvit → mlovit). Jelikož pisatelka této práce není znalkyně lingvistiky a na toto téma je napsáno několik prací, tak na místo dlouhého vysvětlování raději zvolí vše vypovídající příklad.

„Lelék.

To bévalo hdyse lákadlo pro chlapce. Dež se o nekeré řeklo, že má pěkný leléke, tož bela jistě celá pěkná. Maticke mivale s tema lelékama křiž. Než šle děcka do škole, mosele děvčeskám zaplitať lelék každé deň. Děcka řvávale, že jich to kodli, že ten hřebinek škrábe. Nabilo se temo, nakodlelo se za ten lelék a se řevem to odcházelo. Do leléko zaplitalo se „pantle“ a „mašlece“. Bévale bily, červený, modry, zeleny. Takové lelék, to belo něco pro kloke. Dež se Teréze, Mařce, Lodmile nebo Baboše chtěle pomstit, že panu rectorovi žalovale jejich nezbednosti, zvihla se pěst' a zahrozela: „Šak já ti veškobám za lelék, jenom počké, jak tě chetno!“⁸⁰

Předešlý úryvek značí hlavní charakteristiku hanáckého nářečí. Většina slov je odvozena od slov spisovné češtiny a však existují i mnohé výrazy, které lajk jen tak z češtiny nevyvodí. Přiloženo je tedy pár příkladů.

„babóňat“	→	ponocovat ⁸¹
„glgoň“	→	hltavý člověk ⁸²
„nedrchmé“	→	nespi ⁸³

a mnoho dalších.

2.4. Zvyky a tradice

Každá společnost, národ a etnikum se může pyšnit nepřeborným množstvím zvyků a tradic ze své historie. Některé jsou již zapomenuté, některé stále přežívají v každodenním životě těchto skupin. Jiné tradice se podařilo znovu obnovit a také trochu upravit. Také hanácké lidové zvyky mají kořeny jak v náboženské křesťanské tradici, tak zde můžeme vysledovat i prvky předkřesťanské čili pohanské. Celý rok je ve své podstatě protkán obřady a rituály, které

⁸⁰ LÉSKO, Franta z Čechovic. *Plke, plke, plkačke pro strécke a tetičke!* Olomouc: R. Promberger, 1949, s. 111.

⁸¹ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008, s. 8.

⁸² Tamtéž, s. 20.

⁸³ Tamtéž, s. 37.

oslavují příchod nového ročního období, hojnost, křesťanské události ale i významné dny v životě každého jednotlivce (narození, svatba, úmrtí atd.) Je nezbytné si uvědomit protknutí pohanského a křesťanského prvku pro pochopení významu jednotlivých tradic na našem území, ale i v Evropě. Většina zvyků a tradic z našeho prostředí se navzájem velmi podobají. Příkladem může být masopust, vítání jara, Velikonoce, hody, dožínky, Letnice, Svatojánská noc, poutě, Vánoce, oslavy sv. Martina či Mikuláše i další, které se udržují ve směs všude u nás stejně ač s drobnými odchylkami. Lišily se říkadla, písně a jejich texty i jednotlivé obřady.

Oblast Hané většinou nijak nevybočuje z tradic a podobnost zvyků s okolními oblastmi je značná. Specifičnost tkví v odvolávání se na úrodnost okolních lánů, jejich ochranu a na velkou zbožnost zdejšího lidu (v 18. a 19. století). Hanáci tedy byli zvyklí při všech slavnostech na velké hostiny, avšak byli si vědomi, že za ně vděčí svému Bohu. Na Hané ale existují také různá specifická provedení zvyků a obřadů, jako je například *Hanácký právo* v období masopustu a dále třeba s Velikonocemi spojené *Ježíškovy matičky*, které se však omezují pouze na pár obcí na Olomoucku.

2.4.1. Ostatky a hanácké právo

Ostatky (jinak také *fašank* nebo *končiny*⁸⁴) se slavily a slaví na konci období masopustu. Masopust začíná svátkem Tří králů a končí Popeleční středou, kdy poté následuje čtyřicetidenní půst. Celé období masopustu je časem veselí a oslav. Lidé se loučí se zimou a oslavují příchod jara i to, že zimu přečkali ve zdraví. V minulosti, v zimním období měli lidé více času na zábavu než ve zbytku roku, kdy bylo třeba práce na poli atd. Při té příležitosti pořádali hostiny a tancovačky s jídlem, které jim na sklonku zimy zbylo („ostalo“). Tyto oslavy vrcholí v posledních třech dnech, kdy právě můžeme hovořit i o tradici ostatků. Ty jsou na Hané spojené s *voděním medvěda*, *pochováváním basy* a někde také s *hanáckým právem*.

Tomuto zvyku údajně předcházely tzv. „*doušky*, *kdy se scházeli sousedi a řešili tam konflikty ohledně narovnání pozemkových věcí. Řešili parcely, kdo komu přioral a zaoral a tak dále.*“⁸⁵ Hanácké právo se objevuje v pramenech od 19. století. Při hanáckém právu se chasa (mládež) v čele se svými zástupci (stárky a stárkami)⁸⁶ chopí *práva*, které jim rychtář s pudmistrem zapůjčili. Původně se soudilo v úterý před Popeleční středou, dnes se však právo stává součástí hodů. Vykonávání tohoto práva se často liší vesnice od vesnice a je spojeno

⁸⁴ MÁTLOVÁ-UHROVÁ, Ludmila. *Lidové tance a taneční hry z Hané I.: Ze života lidu na Hané*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1979, s. 42.

⁸⁵ Hanácký právo [televizní dokument – online]. 2019, *Folklorika*, čas 3:15. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/419236100141006-hanacky-pravo/>

⁸⁶ MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010, s. 316.

s ostatkovou muzikou. Zábavy neboli muziky, se většinu například v Záhlinicích dělaly dvě, jednu si organizovali pohůnci a druhou pacholci. K muzice bylo potřeba sehnat muzikanty a také je zaplatit. O to se starali zvolení stárci. Pokud jejich peníze nestačily, vybíralo se od ostatní chasy a od děvčat. Aby se při muzice hlídal pořádek, potřebovala chasa propůjčit od pudmistra a úřadu obce *právo*. Starosta obce Záhlnice v roce 1885 tento rituál popisuje takto:

“Stárci dostavili se a prosili nejen pudmistra, ale i celý poctivý úřad za právo. Právo pozůstávalo v tom, že pudmistr i úřad obecní na čas ostatků vzdali se svého práva souditi a pořádek v obci udržovati a že toto právo přenechali na ten čas chase, totiž stárkům a pudmistrovi od chasy zvoleným.”⁸⁷

Když právo dostali, začala v neděli odpoledne muzika. Právo, které chasa přinesla k muzice symbolizovala opentlená šavle nebo loutka. O její zkrášlení se postaraly dívky. Spolu s právem dostala chasa i *feruli*, což byl typ vařečky, kterou se právo vyplácelo. V průběhu muziky se mohli jedinci vzájemně obžalovávat a dle rozhodnutí pudmistra a rady chasy, se poté odsuzovalo. Většinou k pokutě několika grošů, v naturáliích nebo několika ranami na pozadí. Vybrané groše pak posloužily k zaplacení muziky. V pondělí se v těchto žertech pokračovalo v hostinci. Na tuto muziku opět vybírali mladíci peníze od děvčat, ale muziky se účastnily všechny věkové skupiny. V úterý se chodilo s právem po vsi, dům od domu. Po skončení obchůzky i s vyplácením se zase všichni sešli k tanci v hospodě. Navečer pak navrátila chasa právo zpět pudmistrovi a úřadu, a připravovala se na počátek půstu.

Dnes se toto právo dodržuje jen na pár místech. Prameny historicky dokládají dodržování této tradice také v Nezamyslicích nebo v Oplocanech.⁸⁸

2.4.2. Ježíškovy matičky

Tato jedinečná tradice byla v minulosti záležitostí několika desítek obcí na Hané, v současnosti je živá pouze ve vesnici Bělkovice – Lašťany na Olomoucku. Spojení těchto dvou obcí proběhlo v roce 1960. Každá část obce spadá do jiné farnosti. Bělkovice patří do farnosti Dolany a Lašťany do Bohuňovic. Odtud spadá odlišnost v provedení rituálu v obou částech obce. Zvyk souvisí s velikonočními svátky, a to konkrétně s Bílou sobotou a následující nedělí, tedy Božím hodem velikonočním, kdy Ježíš o Velké noci vstal z mrtvých.⁸⁹ Samotná tradice

⁸⁷ SKOPALÍK, František. *Památky obce Záhlinic: II. část topografická*. Brno: Mor. Akc. Tiskárny, 1885, s. 53.

⁸⁸ MÁTLOVÁ-UHROVÁ, Ludmila. *Lidové tance a taneční hry z Hané I.: Ze života lidu na Hané*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1979, s. 42.

⁸⁹ MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010, s. 43-44.

Ježíškových maticěk má dle kroniky Bělkovic původ již v 15. století. V tu dobu se zde propukl mor a hraběnka Alžběta z Račkounů poradila lidu, aby skrze obřad zabránili jeho šíření.⁹⁰ Na večerní slavnost v Bílou sobotu se dvě děvčata (maticky) převlečené do starohanáckého kroje, vydají spolu se dvěma mládenci do dolanského kostela. Po mši si za třicet stříbrných vyžádají sochu Krista a korouhvičku, které nesou v průvodu při návratu do Bělkovic a zanechají nesené věci ve vyzdobené třídě místní školy.⁹¹ Při této části obřadu jsou maticky oblečeny do méně okázalého kroje než v neděli. Následující den ráno se celá vesnice schází u školy za doprovodu hudby. Maticky mají odlišný kroj než předešlý den. Nejcharakterističtější je bohatě zdobený vysoký čepec, podobající se čepci nevěsty. Oslavuje se zmrtvýchvstání Ježíše Krista, kdy obyvatelé vesnice doprovázejí v průvodu s hudbou maticky nesoucí sochu a korouhvičku. Po boku maticěk jdou v průvodu i čtyři mládenci, kteří nesou další korouhve. Průvod přináší sochu a korouhvičku zpět do kostela v Dolanech. V Lašřanech tato tradice probíhá obdobně, avšak s několika rozdíly. Maticky jsou v neděli oblečeny do tradičního hanáckého kroje, místo korouhvičky je nesena svíce. Stejně jako v Bělkovicích je i zde přinesena socha Krista se svící do místní školy, ale v Lašřanech. V neděli jsou maticky doprovázeny v průvodu dvěma mládenci s korouhvemi. Průvod směřuje do kostela v Bohuňovicích, kde se setkají jak maticky z Lašřan, tak z Bohuňovic, Loděnic a Trusovic.⁹²

Existuje další řada zvyků, které se na Hané nadále udržují, jako je například mrskut, honění krále nebo hanácká svatba. Předešlé dva příklady byly zvoleny kvůli jejich jedinečnosti pro celou tuto národopisnou oblast.

⁹⁰ SKARUPSKÝ, Jiří. Místní udržování lidového zvyku: „Ježíškovy maticky“. *Hanácký rok*, 2011, roč. 3, s. 16.

⁹¹ Jedinečná tradice na Olomoucku: Průvod Ježíškových maticěk [online]. 2017, *Olomoucký deník.cz* [cit. 4.3.2020]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/jeziskovi-maticky-s-pruvodem-odnesly-sochu-krista-do-kostela-30170417.html

⁹² SKARUPSKÝ, Jiří. Místní udržování lidového zvyku: „Ježíškovy maticky“. *Hanácký rok*, 2011, roč. 3, s. 17.

3. Hanácký hudební a taneční folklor

Jak již bylo nastíněno v úvodní kapitole, hudební složka je jednou z podstatných součástí folkloru. Kromě ní je zde zastoupena složka slovesná, dramatická a taneční. Jistě neunikne fakt, že tyto složky se navzájem doplňují. Tanec je doprovázen hudbou, ten zase doprovází různé obřady (dramatickou složku), při nichž se využívá i složky slovesné. To je příklad zahrnující všechny složky dohromady. Tato část kapitoly se zaměří především na specifickou hanáckou hudbu, nástrojové obsazení, druhů písní a tanců. V tomto kontextu by neměly být opomenuty ani folklorní soubory z historie i ze současnosti, které napomáhají k udržení hanáckého folkloru a předávají ho dalším generacím.

3.1. Hanácké písně

Charakter hanácké lidové písně je příznačný pro lidovou píseň západního typu, tedy instrumentálního.⁹³ Její osobitost tkví v oslavování širé a úrodné půdy. Na úrodnost a blahobytnost tohoto kraje byli Hanáci velmi pyšní, proto se toto sebevědomí a v některých chvílích až nabubřelost, stala terčem posměchu a karikatur.

*„Me sme me a néni nad nás,
vidite to pomně!
O nás rostó tisicovke,
na každičkym stromě.*

*A dež se nám za homnama
samo zlato zrodí,
celá zem ba celé štát k nám
vepučivat chodi.“⁹⁴*

Možná pro tuto pyšnost, která z mnohých písní pramení nebyla z počátku sběratelská činnost v této oblasti taková, jaká byla na Slovácku či Valašsku. Avšak s narůstajícími sbírkami lidových písní z Hané se tato stereotypní představa často nenaplnila. Za jednoho z prvních sběratelů lidových písní nejen z Hané ale i z celé Moravy se označuje kněz František Sušil (*1804), který je autorem sbírky *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*

⁹³ POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 1.

⁹⁴ PŘIKRYL, Ondřej a Ladislav KOŽUŠNÍČEK. *Hanácky pěsničky*. Loučany: Obecní úřad, 1992, s. 32 (píseň 43. Hanák).

z let 1853-1859.⁹⁵ Dále pak František Bartoš (*1837) a s ním spolupracující Leoš Janáček (*1854), kteří společně vytvořili *Národní písně, v nově nasbírané* z let 1899-1901. Oba ale tvořili, a hlavně prováděli sběratelskou činnost, také samostatně. Zastoupení hanáckých písní v těchto sbírkách ale nebylo nijak zvlášť velké.

Typickými sběrateli pro oblast Hané byli: Xavera Běhálková (*1853), Jan Poláček (*1896), Václav Jiroušek (*1903), Ludvík Geyer, Petr Polášek, Josef Vaca (*1904), Ludmila Mátlová-Uhrová (*1908), Pavel Klapil (*1937) a mnoho dalších, kteří se zasloužili nejen o sesbírání hanáckých písní, ale také o jejich zpracování a někdy i o přiblížení dětem v hodinách hudební výchovy. Mimo jiné vznikla i sbírka s hanáckými texty básníka Ondřeje Přikryla (*1862), které zhudebnil Ladislav Kožušník (*1880).

Lidová píseň z Hané byla dlouho ve sběratelské sféře opomíjenou, neboť se tvrdilo, že Haná moc svých lidových písní nemá a zpívá hlavně písně umělé. Postupně se však sběratelé přesvědčili o opaku. Lidové písně z této oblasti se vyznačují jednoduchým nápěvem nepřesahujícím oktávu. Většinou se jedná o nápěv směřující vzestupně či sestupně se sekundovými intervaly. Co se týče formy, mohou být jednodílné, dvojdílné, vícedílné i nepravidelné. Metrum je zde typické 3/4 avšak není výjimkou použití taktu 6/8, 2/4 i 4/4. Celkové tempo je spíše pomalejší, což vyplývá i z rozvážnosti zdejšího lidu, a rytmus je jednoduchý a pravidelný. S vícehlasem se u hanáckých písní zpravidla sběratelé nesetkávají. Do dvoj a vícehlasu se písně upravovaly až později.

*„Na útvornost písní měly značný vliv jednak nářečí, v němž je složen jejich text, jednak letora lidu, která bývá popisována jako temperament se zmenšenou přístupností dojmů a s nesnadnou vznětlivostí. Hanákům proto bývá připisována rozmyslnost, rozumová uvážlivost, až jistá flegmaticnost.“*⁹⁶

Písně se nejčastěji dělí podle tématu a účelu. Nejpočetnější zastoupení má skupina lidových písní lyrických – milostných. Dále vznikaly písně žertovné, rekrutské a vojenské, obřadní, taneční a epické.⁹⁷ Jan Poláček je ve své sbírce lidových písní rozděluje na *písně*

⁹⁵ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid, Nová řada*. 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 276.

⁹⁶ POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 3.

⁹⁷ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid: Nová řada*. 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 277-278.

obřadní a ukolébavky, písně taneční, písně milostné a žertovné a v neposlední řadě písně historické a společenské. Všechny hlavní druhy se dále rozdělují na poddruhy.⁹⁸

V lyrických písních, tedy **milostných** se objevuje především námět lásky, ať už šťastné či nešťastné. Dále témata rozchodu i škádlení. Jednalo se o nejčastější obsah písně, neboť je cit lásky každému blízký a v každém vyvolává pocity a vzpomínky, které chce sdělit tomu druhému. Písněmi také prostupuje sociální nerovnost. Námět lásky lze však spatřit i v jiných typech lidových písní. **Žertovné písně** zase rády zesměšňují lidskou slabost, vztahy v manželství i činnost některých řemeslníků.

Na lepě fták⁹⁹ (píseň milostná)

Mírně
f
Na le - pě fták, pod mo - stem rak ve vo - dě re - bi - čka, ve mlé - ně A - ni - čka.
mf
5
tó já mám rád, tó já mám rád.

2/. Kdose de k nám, já ho neznám. :/

Má modry očečka, červený tváříčka, já ho poznám, já ho poznám.

3./V té zahrádce pode mlénem, Andulička čeká na mě.

Tam mně dá ružečko a předá hobičko, tó mám já rád, tó já mám rád.

Písně **obřadní a ukolébavky** obsahují velmi často nápěvy ke svatbám, pohřbům, Vánocům, Velikonocům a mnohým dalším obřadům v životě Hanáka. Hojně zastoupeny jsou také písně pro období hodů, kdy se Hanák může pyšnit svou úrodou. Dělí se na písně výroční, svatební a ukolébavky. Obecně se obřadní písně nevyvíjely a nepozměňovaly tak rychle, jak tomu bylo u jiných typů. Důvodem je jejich ne tak časté využití. Písně k Vánocům a Velikonocům často podlehly v období baroka a klasicismu vlivu umělé hudby.

⁹⁸ POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 542.

⁹⁹ Přepis písně z: POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 220.

Vitám já vás¹⁰⁰ (píseň svatební)

Mírně ♩ = 92

Vi - tám já vás, vzá - cni pá - ni, přá - te - lé ho - sti zva - ni, abe sme v té

6
ve - se - lo - sti Bo - ha ne - roz - hně - va - li.

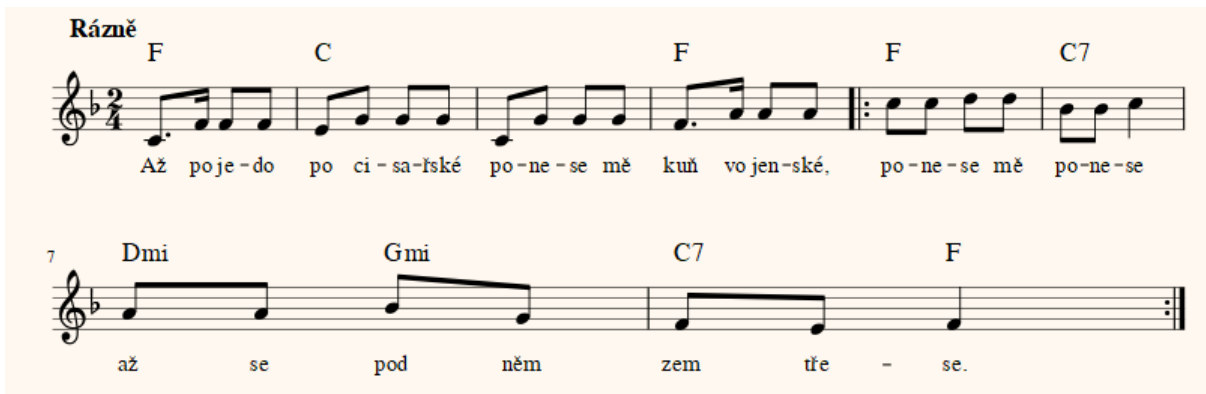
2/. Dež pán Ježíš na světě bel,
také na svatbe chodil,
a tak v Káni Galilejské
první zázrak očenil.

(3. a 4. sloka zde není přepsána)

K písňím **historickým a společenským** patří písně vojenské a rozpravné. Vojenské vznikaly nejčastěji v období 17. a 18. století¹⁰¹ a vypráví o rekrutování, těžkém životě vojáka i o strachu a bolesti. Jen výjimečně mají veselý nápěvek. Rozpravné písně zase podávají doklad o různých událostech, a to nejen společenských, ale i důležitých pro daného jedince. Právě zde se mnohdy uplatňuje námět lásky.

Až pojede po cisařské¹⁰² (píseň vojenská)

Rázně

F C F F C7

Až po je - do po ci - sa - řské po - ne - se mě kuň vo jen - ské, po - ne - se mě po - ne - se

7 Dmi Gmi C7 F

až se pod něm zem tře - se.

¹⁰⁰ Přepis písně z: POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: II. díl, Prostějovsko-Kojetínsko*. Kroměříž: Okresní kulturní středisko, 1975, s. 23.

¹⁰¹ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid: Nová řada*. 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 278.

¹⁰² Přepis písně z: KLAPIL, Pavel. *Hanácký zpěvník*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988, s. 7.

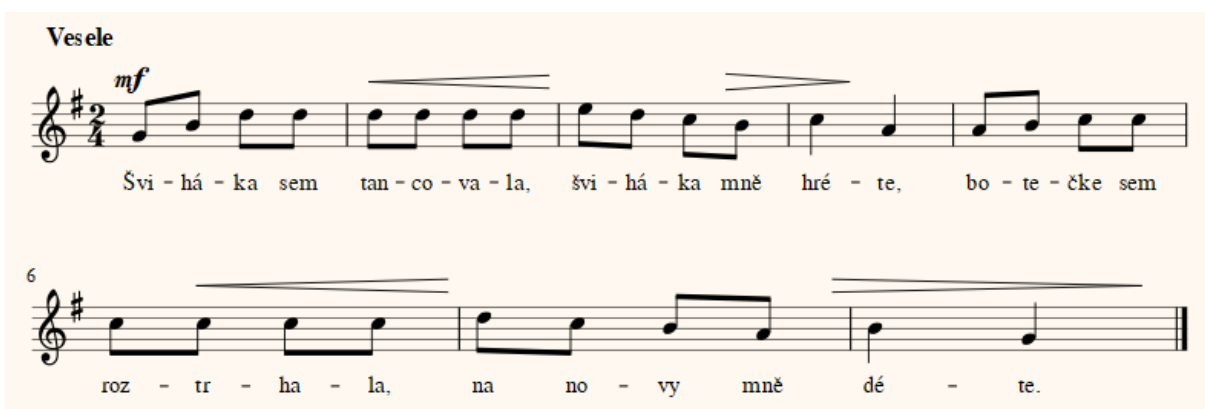
2./ Debes bel poslóchal otce,
dobry slovo dával matce,
/: nebel bes na vojňě pocoval vrany koně:/

3./Já sem otce poslóchával,
matce dobry slovo dával,
/: přece so na vojňě, pocojo vrany koně.:/

Taneční písně tvoří jednu z nejpočetnějších skupin. Dělí se na taneční hry, výzvy k hudebníkům, figurální tance a tance ostatní. Většinou se jednalo o písně s pevnou vazbou na druh tance.

Šviháka sem tancovala¹⁰³ (píseň k párovému tanci švihák)

Vesele

Švi - há - ka sem tan - co - va - la, švi - há - ka mně hré - te, bo - te - čke sem

6
roz - tr - ha - la, na no - vy mně dé - te.

2./ Já si jich dám dobře podšet', nebodo jož plakat,
ještě si jich okovat dám, abech muhla skákat.

Kromě lidových písní se na Hané uchytily také **písně umělé**. Ty vycházely z motivů písní národních. Jejich vývoj lze spatřovat ve století 18. a také 19.¹⁰⁴ Skladatelé těchto písní postupně podleli kouzlu italské opery, v jejímž duchu se postupně hanácká umělá píseň začala komponovat. Tak začaly vznikat **hanácké opery**. Jejich látkou byl denní život na venkově, osudy jeho lidí či jejich zájmy. Svým směřováním jsou to opery hlavně satirické, komické. Ať už kvůli zpracování tématu či hanáckému dialektu. Je dodržována forma italské opery, ale místo orchestru se využívala menší kapela, jako při muzikách. Navíc byla tato opera o poznání jednoduššího provedení a byla kratší. Jako první hanácká opera byla zkomponována

¹⁰³ Přepis písně z: Přepis písně z: POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 126.

¹⁰⁴ BEČÁK, Jan Rudolf a Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vyd., Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997, s. 408.

Pargamotéka v roce 1747. Autorem libreta je Ignác Plumlovský. Další hanáckou operou je například *O Landerborkovi*. Skladateli hanáckých oper byli Josef Schreier (*1718), Josef Martinus Bulín nebo Alan Plumlovský (*1703).¹⁰⁵ Ti byli autory jak oper, tak operet. Operety jsou známy dvě: *Jora a Manda* a *Marena a Kedrota*. O skládání hanáckých umělých písní se posléze postarali autoři jako Jan Karel Kužník (*1745), V. J. Rosenkranz, Ezechiel Ambros (*1861) zhudebňující hanácké texty Ondřeje Přikryla (*1862), Josef Nešvar (*1842) a mnoho dalších. Jejich písně mnohdy zlidověly.

Za horama svitá¹⁰⁶ (píseň od J.K. Kužníka)

Vesele

Za ho - ra - ma svi - tá bo - de br - zo deň, deň, deň,
Za kam - na - ma hr - nec a šeš ke só vněm, vněm, vněm.

bo - de br - zo deň. Jo - ra po - řád ob - ska - ko - je a po jed - né
a šeš ke só vněm.

ve - ta - ho - je, še - ške poď - te sem sem sem še - ške poď - te sem.

3.2. Hanácké tance

Tak jak se sobě moravské národopisné oblasti vymezují v krojích, zvycích, písních či architektuře, tak i podle tanečníka lze poznat jeho rodný kraj. Každá národopisná oblast je typická jiným tancem a jeho charakterem. *Verbuňk* a *sedlcká* ze Slovácka, *lašské skoky* z Laška, *odzemek* a *gúlaná* z Valaška. To jsou všechno specifické tance pro jednotlivé etnografické oblasti. Haná se může také pyšnit několika tanci, které se staly jejími typickými symboly. Především tance chorodvodové a figurální se na tomto území velmi rozvíjely.

¹⁰⁵ Sedláci, Hanáci, šeci zhoro staňte a krajino braňte! Znáte hanácké opery? [online]. ©2014-2020, *Olomoucký Rej.cz* [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/937-sedlaci-hanaci-seci-zhoro-stante-krajino-brante-znate-hanacke-opery>

¹⁰⁶ Přepis první sloky písně z: KLAPIL, Pavel. *Hanácký zpěvník*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988, s. 50.

Charakter Hané, Hanáků a hanáckých písní se zrcadlí také v tanci. Tance jsou většinou pomalejší než na Slovácku a pohyby jsou spíše vznešené a houpavé. Často se tančily tance v kole, řadách i v řetězech. Pokud by se měl vymezit tanec, který lze přirovnávat například ke slováckému verbuňku či valašskému odzemku, tak by toto zadání bylo trochu těžší. Muži Hanáci sice měli své „hanácké cifrování“¹⁰⁷, oproti dvěma zmiňovaným jsou ale hanácké pohyby zřetelně pomalejší a jednodušší, navíc se většinou netančí sólově. Má však být improvizací a napodobovat vojenský pochod. Skládá se z podupů, kalamajkových poskoků (jinak také *lósání holubů* – příklepy kotníků poskakujících nohou) a kroků. Nejčastěji se tančí na písni „*Veletěla vrana*“ a „*V Tovačově pěkný pole*“.

Asi nejtypičtějším a také nejstarším tancem pro oblast Haná je tanec *cófavá* neboli *hanácká* či *chod'avá*.¹⁰⁸ Má slavnostní charakter v trojdobém metru. Její název je odvozen od hlavního typického znaku tance, kdy tančící páry či trojice střídavě pohybují vpřed a vzad. Pokud se jedná o taneční trojici, tak ta se skládá z jednoho muže a dvou žen. Muž stojí mezi tanečnicemi a utvářejí tak řadu. Tento pohyb vpřed a vzad je doplněn třemi, šesti nebo až dvanácti dalšími figurami. Jinou verzi lze spatřit na Tovačovsku a jinou třeba na Kojetínsku. *Cófavá* se rozšířila i mimo Hanou, a to konkrétně na Brněnsko či na Horácko. Celkově je *cófavá* velice vznešený, slavnostní a vážný tanec, který se označuje za starší podobu polonézy. Nejčastěji jej tančily svatební páry při svatbách. Dále se tančil při hodech a dalších příležitostech. *Chod'avá* se stala součástí hanáckého typu taneční suity, oblíbené v 16. a 17. století. Po vážné *cófavé* nastupuje rozvernější a živější tanec *troják* neboli *tripl*. Ten se tančí také ve třídobém rytmu, ale je to tanec pouze párový. Tančí se ve dvou řadách po třech párech.¹⁰⁹ Od druhé poloviny 17. století měly tento hanácký tanec v oblibě dokonce i vyšší vrstvy.¹¹⁰

¹⁰⁷ Hanácké cifrování (Veletěla vrana), Marš a Alexandr z Tovačovska A Kojetínska [online]. 2019, *Lidová kultura.cz* [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/2019/09/09/a-12-hanacke-cifrovani-veletela-vrana-mars-a-alexandr-z-tovacovska-a-kojetinska/>

¹⁰⁸ JELÍNKOVÁ, Zdenka. Hanácká – cófavá – chod'avá: Nejstarší hanácký tanec a jeho druhy a formy. In: HÝBL, František (ed.). *Lidový oděv a tanec na Hané: Sborník z konference o lidové kultuře na Hané*. Přerov: Muzeum Komenského, 1998, s. 128.

¹⁰⁹ MAŇÁKOVÁ, Magdalena a Jitka, MATUSZKOVÁ a Jarmila, VRTALOVÁ. *Taneční medailony obcí Hané, Lašska a Slezska: Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*, III. řada [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2010, s. 14 [cit. 10.3.2020]. Dostupné z: <http://www.nulka.cz/wp-content/uploads/2017/03/Han%C3%A1la%C5%A1skoSlezsko.pdf>

¹¹⁰ PAVLICOVÁ, Martina. *Cestami lidového tance: Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 87.

Rostó, rostó, rostó¹¹¹ (píseň k tanci *cófavá*)

Mírně

Ros - tó, ros - tó, ros - tó ko - no - pě za ces - tó a só pěk - ně

ze - le - ný, me - zi ně - ma ros - te mo - dro - o - ky děv - če,

až ve - ros - te, bo - de my, bo - de my.

2/. Mládenečko mladé, poslechni mé rade, zanech toho ženění,

/: oženiš se jedná, tvařečke tě zbledná, krása se tě promění. :/

Kromě *cófavé* se na Hané těšily oblíbené také kolové tance *švihák*, *vrták*, *škopíček*, čili tzv. obkročáky, svatební *štéc*, *šefcovská* polkového typu a mnoho dalších. *Trojky* neboli *trojké* byl tanec charakteristický pro své obsazení trojicí tanečníků (jeden muž a dvě ženy), kteří tančili „v trojúhelníkovém postavení, ruce jsou spojeny šátečky“¹¹² K tomuto tanci se užívalo polkového kroku hanáckého, běhavých kroků, podtáčení a průchodů branami.

¹¹¹ OLIVA, Petr (ed.). *Tovačov, Tovačov: 100 písniček z Hané ve výběrové reedici sbírek J. Poláčka, F. Sušila, F. Bartoše, L. Mátlové-Uhrové, M. Jirouška, P. Klapila, L. Geyera, P. Poláška VIII*. Brno: Petr Oliva, 2000, s. 3.

¹¹² BONUŠ, František. *Lidové tance: Výbor lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1996, s. 156.

Šefče, šefče¹¹³ (píseň k tancům šefcovská a troják)

Volně ♩ = 92

Šef - če, šef - če, proč tě žá - dná ne - chce, šef - če, šef - če,

7 proč tě žá - dná ne - chce? Máš ga - tě od smo - ly, žá - dná o tě

12 ne - sto - ji, žá - dná o tě ne - sto - ji.

Mimo zpěváka se v lidové písni, která se řadí do západní (instrumentální) sféry, musí vyskytovat také **hudební nástroje**. Na Hané se k muzice využívalo nejprve dechových nástrojů jako je flétna, píšťala. Postupně se dechová sekce zdokonalovala. Přidaly se klarinety a také nástroje smyčcové. Na konci 18. století se do tamější hudby dostávají i *tróby* – žestě.¹¹⁴ Klasická sestava muziky tedy měla první a druhé housle, klarinet a basu. Občas hudbu obohatil cimbál a například dudy na Hané nikdy nezdomácněly. Děti si často hrávaly na muziku pomocí travních stébel a brků – *fěfara*.¹¹⁵

¹¹³ Přepis písně z: Přepis písně z: POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 110.

¹¹⁴ POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966, s. 5.

¹¹⁵ DOBROVOLNÝ, František. *Lidové hudební nástroje: I. díl – Lidové nástroje dechové*. Praha: Ústřední dům lidové tvořivosti, 1958, s. 7.

3.3. Folklorní soubory a festivaly na Hané

Odkaz minulých generací v podobě písní, tanců ale i krojů, zvyků a tradic společnost v současnosti nejčastěji vnímá prostřednictvím folklorních souborů a jejich aktivit. Název folklorní je však zavádějící. Nejedná se totiž o folklor v pravém slova smyslu, ale spíše o tzv. druhou existenci folkloru¹¹⁶ tudíž o folklorismus. Již v první kapitole byl nastíněn význam tohoto pojmu, a proto nebudou následující řádky opakovat již vyřčené.

Čím dál tím rychlejší změny v období 18. a 19. století, jak již bylo napsáno, znamenaly pro lidovou kulturu postupný zánik. Současně však si intelektuální vrstva čím dál tím více uvědomovala důležitost venkovské kultury, jejích hodnot, a proto se snažila zachytit či dokonce udržet co možná nejvíce z jejích projevů. V této části historie tedy lze hovořit o sběratelské činnosti těchto lidí, ale i o snahu vytvářet spolky či hnutí, které by tradici udržely. Již v Evropě 18. století se objevovaly slavnosti, které měly za úkol prezentovat daný kraj a jeho specifické zvyky. Tomu se dělo při příležitostech korunovace a jiných událostí. V 19. století vyvrcholily oslavy všeslovanských idejí *Národopisnou výstavou československou* v Praze, v roce 1895. Tam byla vystavena nejen lidová architektura z různých oblastí, ale představeny i kroje, tance a hudba jednotlivých regionů.¹¹⁷ Touto výstavou započalo nejen rozsáhlé utváření celého národopisu, ale výstava se také stala pro mnohé impulzem k rozvíjení folklorních spolků a hnutí, které se postaraly o zachování lidových tradic. I když ne v úplně původní formě, což by snad ani nebylo uskutečnitelné vzhledem k celospolečenskému vývoji. Významným obdobím pro folklorní spolky bylo také meziválečné období, kdy se zrodily mnohé z regionálních slavností. Po 2. světové válce především v 50. letech bylo na našem území folkloru využito a zneužito k politickým účelům. Je jasné, že po těchto zásadních událostech nemohl zůstat folklor (folklorismus) prováděný folklorními spolky a soubory totožný s lidovou kulturou z 18. a 19. století.

Hanácké folklorní soubory, které fungují většinou do dnešní doby byly nejčastěji zakládány ve druhé polovině 20. století, konkrétněji v dobách socialistického režimu. V současnosti jsou aktivní soubory, které svou činnost berou vážně a snaží se tradici udržovat co možná nejautentičtěji, sdružovány pod *Hanáckým folklorním spolkem* (tzv. Hanfos).

¹¹⁶ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 6.

¹¹⁷ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid, Nová řada*. 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 343.

Ten vznikl v roce 1991 a jeho členská základna čítá zhruba 30 národopisných souborů.¹¹⁸ Mezi tyto soubory patří národopisný soubor *Mánes* z Prostějova, folklorní soubor *Hanačka* z Litovle, soubor *Haná* z Přerova, *Haná* z Velké Bystřice, *Trnka* z Vyškova, *Pantlák* z Němčic nad Hanou, *Olešnica* z Doloplaz, mužský sbor *Rovina* z Olomouce, *Klas* z Kralic na Hané nebo *Hatě* z Tovačova. V Praze dokonce sídlí *Hanáci*, tedy spolek přátel a rodáků z Hané. Z čistě dětských souborů lze zmínit *Hanácké Prosének* z Prosenic, *Trávníček* z Přerova nebo *Maleníček* z Lipníka nad Bečvou. Nyní bude krátce představeno alespoň několik z těchto souborů, které ve své činnosti nesou lidovou tradici. Díky nim se totiž dostává většího povědomí o folkloru nejen mezi starší populaci ale také k mladším generacím, žákům a studentům.

3.3.1. Soubory

Hanácký soubor písní a tanců Klas (Kralice na Hané)

V roce 1971 vznikl *Hanácký soubor písní a tanců Klas* z Kralic na Hané pod záštitou místního JZD.¹¹⁹ Zakladateli se stali *Alois Zatloukal*, „organizační vedoucí *Marie Nesvadbíková*, autor hudebních úprav *Jiří Procházka*...“¹²⁰ a mnoho dalších. U samotného začátku tohoto souboru stál také umělecký vedoucí a choreograf *Jan Kadlec*, který nejprve působil v prostějovském *Národopisném souboru Mánes*. Ve své tvorbě se vychází z tanečních sbírek *Ludmily Mátlové Uhrové* a z písňových sbírek *Jana Poláčka*. Souhrnně by se tvorba dala zařadit do folkloru z oblasti Prostějovska. Pásma se týkají především výročních zvyků ale také každodenních obyčejů. Podoba krojů čerpá z nákresů malíře *Josefa Mánesa*. Za své působení měl tento soubor příležitost vystupovat na mnoha festivalech a dovést si z nich ocenění a uznání. Vystupují nejen u nás, ale i v zahraničí. Od roku 1976 se stal součástí folkloru v Kralicích na Hané dětský soubor *Klásek* pro děti od 10 do 15 let a v roce 1988 vzniknul soubor i pro děti od 4 do 9 let s názvem *Kláseček*.¹²¹ Nedílnou součástí je také *Hanácká muzika Klas*. Současnou uměleckou vedoucí a choreografkou je *Vladimíra Šolcová* a organizačním vedoucím *Klasu* je *Zbyněk Slezáček*.

¹¹⁸ Hanácký folklorní spolek: O sdružení [online]. © 2020, *Hanfós.cz* [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://hanfos.cz/>

¹¹⁹ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 159.

¹²⁰ Tamtéž, s. 159-160.

¹²¹ O souboru: *Klas, Klásek, Kláseček a Hanácká muzika Klas* [online]. *Klas Kralice.cz* [cit.14.3.2020]. Dostupné z: <https://klaskralice.cz/#about>

Hanácký soubor písní a tanců Haná (Přerov)

Folklorní soubor Haná z Přerova svou činnost zahájil v roce 1967.¹²² U jeho založení stála osoba, která se stala zakladatelem řady dalších souborů. Touto osobností byl Alois Běhal (*1903). Počátek souboru se pojí se Středním odborným učilištěm železničním Olomouc a se středními školami z celého Přerova. Ty se totiž staly „zásobárnou“ členské základy souboru. Nevýhodou ovšem v takové situaci bylo, že studenti opouštěli *Hanou* Přerov ve stejný čas jako svá dokončená studia. V historii souboru dominují jména jako vedoucí Zdeněk Psoška, Eva Zehnalová nebo harmonikářka Ludmila Vymyslická Olivová. V současnosti je veden Tomášem Barboříkem. Jejich pásma se inspirojí převážně různorodostí hanáckých tanců a tradicemi. V minulosti spolupracovali s *Folklorním souborem Hanák* z Troubek a v současnosti s *Muzeem Komenského v Přerově* nebo také se zdejším spolkem *Cukrle*. Spolu s dalšími organizacemi z města se tento soubor stal pořadatelem festivalu *V zámku a podzámčí*, který se na Horním náměstí v Přerově koná od roku 2007. V tomto spíše průmyslově založenému městě se folkloru nedaří tak jako v Prostějově či ve Velké Bystřici, avšak členové souboru *Haná* se neoblomně snaží i nadále o udržení tradic a hanácké kultury.

Národopisný soubor Mánes (Prostějov)

Národopisný soubor Mánes z Prostějova vznikl v roce 1945.¹²³ V průběhu jeho činnosti se na jeho chodu podílelo mnoho významných jmen. Zakladatelskými osobnostmi byli Věkoslava Parobková (*1904), Jan Zbořil, již zmiňovaný sběratel Jan Poláček a další lidé. Svě pojmenování odvozují podle malíře Josefa Mánesa, kterému se podařilo zachytit krásu hanáckého kroje v polovině 19. století (*Libánky na Hané*). Podle jeho nákresů se díky Věře Příkrylové, Marii Vařekové a Věře Možné zdařilo zhotovit a obnovit kroje z tohoto období. Proto je soubor nositelem nejen jeho jména, ale také „mánesovských krojů“. Soubor nejčastěji čerpá ze sbírek Jana Poláčka (písně) a Ludmily Mátlové-Uhrové (tance).¹²⁴ Na postě uměleckého vedoucího byli například Jan Kadlec, Miroslav Chytil, či Petr Vysloužil. V současnosti tuto funkci plní Kateřina Piňosová. Soubor má jak složku taneční, tak hudební. Ve spolupráci se souborem Mánes vznikl v roce 1977 také soubor dětský, tedy *Malý Mánes*. Ten má však program svůj vlastní. Soubor se úspěšně účastní mnoha soutěží, vystupuje jak

¹²² Historie Folklorního souboru Haná Přerov [online]. © 2019, *Haná Přerov.cz* [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://hanaprerov.cz/historie-souboru/>

¹²³ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 165.

¹²⁴ Národopisný soubor Mánes [online]. *Mánes Prostějov.cz* [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <https://www.manes-prostejov.cz/manes/>

v domácím prostředí, tak v zahraničí. Ve svých pásmech se inspirojí hanáckými tradicemi, starými hanáckými tanci ale i folklorem z oblasti Malé Hané, který je více temperamentnější.

Hanácký soubor písní a tanců Hanák (Troubky, okres Přerov)

Vzniku tohoto souboru předcházela národopisná slavnost v roce 1938, která je spojená s místní katolickou tělovýchovnou organizací *Orel* a s vedoucím nácviku Františkem Novotným.¹²⁵ Na tuto jednorázovou událost s hanáckými tanci a královničkami navázal opět František Novotný v roce 1946, kdy se obnovilo v obci hanácké právo. Rok 1949 znamenal spojení této skupiny se zdejším *Sokolem* a v roce 1953 s obecním úřadem. O vysokou uměleckou úroveň všech choreografií se postaral v letech 1962-1985 již známý Alois Běhal, který se podílel také na chodu *Hanáckého souboru písní a tanců Haná* v Přerově a dalších. Repertoár souboru obsahuje hlavně tance a písně z Přerovska a Prostějovska. Na choreografiích se v proudu času podíleli Alena Martinů, Jan Kadlec a v současnosti Jitka Vinklerová. Organizačním vedoucím se stal Stanislav Vojtek.¹²⁶ V roce 2015 zrealizoval své snahy o navýšení počtu členů a také o omlazení zájemců o místní folklor. Vznikly tak další tři odnože hlavního souboru *Hanák* Troubky. Pro nejmenší začal fungovat *Hanáček – přípravka* a pro trochu větší *Hanáček*. Žáci druhého stupně ZŠ navštěvují *Hanák – omladina*. Soubor má ve svých řadách také svou vlastní muziku *Hanák*.

Folklorní soubor Haná (Velká Bystřice, okres Olomouc)

Vznik souboru byl podmíněn oslavami 700 let výročí založení obce Velká Bystřice v roce 1975, při kterých byla nacvičena Hanácká svatba. O rok později byli účastníci tohoto vystoupení prvními členy právě vzniklého folklorního souboru pod vedením učitelky Anny Schulzové a choreografa Aloise Běhala, který již byl několikrát zmiňován. Začátky souboru byly spíše nesmělé ale o to více byla méně početná členská skupina obětavá. Nejprve soubor zpracovával jednotlivé hanácké tance a posléze je spojoval v jednotlivá pásma. První vystoupení proběhla s nahrávkou z magnetofonu a v rámci akcí místního JZD.¹²⁷ V dalších letech se soubor osamostatnil, řízení se ujala Bronislava Millá-Bečáková a Josef Langer. Soubor obnovil nejprve zvyklost dožínek a od roku 1990 z nich vzešel festival *Lidový rok*, který se koná i v současnosti. Postaral se také o obnovení dalších tradic a zvyklostí jako jsou ostatky,

¹²⁵ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 152.

¹²⁶ Hanák Troubky: Kontakt [online]. © 2009, *Hanák Troubky.cz* [cit. 14.3.2020]. Dostupné z: <https://hanaktroubky.webnode.cz/kontakt/>

¹²⁷ Folklorní soubor Haná Velká Bystřice [online]. © 2018, *Soubor Haná.cz* [cit. 14.3.2020]. Dostupné z: <http://souborhana.cz/historie/>

lucky, dožínky, mikulášské obchůzky a řadu dalších.¹²⁸ O organizaci i choreografii se po dobu fungování dále starali například Helena Lisická, Aleš Polzer nebo choreograf *Hudebního divadla v Olomouci* Jiří Čada a další. Současným vedoucím je od roku 2018 Robert Šolc. V roce 1983 byl založen dětský soubor *Slaměnky* věnující se kromě hanáckých tanců také udržování tradic v obce a v roce 1986 také *Krušpánek*, který má ve svém repertoáru dětské hry, hanácké tance, výroční a každodenní zvyky. Přípravka do *Krušpánku* s pojmenováním *Čekanka* byla zřízena v roce 2004. Kromě hanáckého folkloru zpracovává soubor Haná také folklor z lipenského Záhoří.

3.3.2. Festivaly

Vznik festivalů je podmíněn zrodem folklorních souborů. Nejprve soubory fungovaly v první řadě jako obnovovatelé tradic ve své obci a okolí. Následně se začaly rozrůstat a jejich činnost postupně přešla za své rodné obce i do okolí. Začalo se vystupovat i na hodech, slavnostech a dalších akcích v blízkém i vzdálenějším okolí. Soubory se začaly potkávat a sdílet své dojmy ale také um. Skupiny těchto lidí počaly mít potřebu se shlukovat a své umění si navzájem představovat, inspirovat se a dělit se o zážitky s folklorem spojenými. První takovou sešlostí, která proběhla na území tehdejšího Československa se stala přehlídka souborů *Československo v tanci a zpěvu* v roce 1946.¹²⁹ Z této přehlídky se následně zrodil nejstarší festival u nás, s názvem *Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici*.

Na území Hané se většinou zrodily první folklorní festivaly až v období Československé socialistické republiky. Ještě před druhou světovou válkou se v letech 1923 a 1928 pod záštitou tělovýchovné jednoty Sokol konaly národopisné slavnosti *Hanácký rok v Přerově*.¹³⁰ Jejich cílem bylo oživení zdejších tradic a vzbuzení zájmu o ně místními obyvateli. Jednalo se tedy spíše o festival folkloru na Hané. Od roku 2007 se v Přerově koná každoročně festival *V zámku a podzámčí*, kde vystupují nejen hanácké soubory, ale také soubory ze Slovácka, Valašska i Maďarska a dalších oblastí a zemí.

V 70. letech (1971-1978) se ve městě Kroměříži konaly regionální slavnosti, tedy *Hanácké slavnosti v Kroměříži*. I zde však nevystupovaly pouze soubory z Hané ale i z Rakouska, Slovenska či Polska. Na tyto slavnosti pak navázaly *Hanácké slavnosti*

¹²⁸ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 151.

¹²⁹ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid, Nová řada*. 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 345.

¹³⁰ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 200.

v *Chropyni*, které se konají do dnešních dnů každý druhý rok. Tato událost se stala oblíbenou i díky doprovodnému jarmarku s ukázkou tradičních řemesel.

Od roku 1983 až do současnosti se konají *Hanácké slavnosti v Prostějově*, od roku 1990 taktéž do současnosti je pořádán ve Velké Bystřici v okrese Olomouc *Mezinárodní folklorní festival Lidový rok* a pořádány jsou samozřejmě i další folklorní festivaly.

4. Hanácký hudební folklor v hodinách hudební výchovy – výzkum

Cílem a významem tohoto textu není pouze zmapovat a popsat hanácký folklor. Především se tato práce snaží zjistit postoj žáků II. stupně ZŠ a studentů středních škol k folkloru a již uvedeným skutečnostem, které patří k jejich domovu nebo k místu jejich studia. Rovněž bude do výzkumné části také zahrnuta analýza učebnic a zpěvníků, které jsou součástí výuky v těchto vzdělávacích institucích a z velké většiny se stávají inspirací a zdrojem pro učitele hudební výchovy. Impulzem k takovému výzkumu byla viditelná neinformovanost až nezájem mladých lidí o hanácký folklor v autorčině okolí. Subjektivní pohled je tedy zpracován do dotazníků a analýz, které mají pohled vyvrátit nebo potvrdit.

4.1. Dotazník

Metoda dotazníku je velmi dobře přístupnou a velmi efektivní formou ke zjišťování názorů a postojů respondentů k dané problematice. V tomto případě bylo zvoleno využití dotazníků jak pro učitele, tak pro žáky.

4.1.1. Hypotézy a cíle

Pro výzkumnou metodu dotazníku ohledně postoje žáků a studentů jsem se rozhodla na základě mého subjektivního názoru i názoru dalších pedagogů a osob v mém okolí. Folklor a lidová kultura jako taková vlivem globalizace ustupuje čím dál tím více do pozadí. Mladá generace již nerozumí nářečí a mnohdy z mé zkušenosti vím, že ani nemají povědomá, z jaké oblasti pochází, pokud se o to sama nezajímá nebo ji k tomu rodina nevede. Občas nechybí ani naprostá absence představy, co je to folklor. Hanácký národopis je svou charakteristikou velmi svébytný a výrazný mezi ostatními moravskými oblastmi. Dle mého soudu je ale realitou, že například oproti neméně charakteristickému folkloru na Slovácku, nemá tolik příznivců v řadách mladých lidí. To je dáno samozřejmě mnoha společenskými faktory. Výzkum nemá být kritikou mladých žáků a studentů, kteří podléhají globalizaci kultury v mnohem větším měřítku než starší generace. Cílem se spíše stává objektivní zmapování jejich postojů k hanáckému folkloru a současně také postoje učitelů hudební výchovy, kteří mají příležitost jejich názory a povědomí rozšířit a ovlivnit.

4.1.2. Příprava dotazníků

Před zajištěním si škol, kam bych dotazníky rozeslala, jsem si nejprve samotné dotazníky vytvořila. Jako první vznikla pilotní verze, kterou jsem prokonzultovala s dalšími osobami. Nešlo mi o jejich zainteresovanost do problematiky, ale spíše o to, aby byly dotazníky srozumitelné nejen pro studenty středních škol či víceletých gymnázií, ale zároveň i pro žáky například 6. ročníků. Proto jsem dotazníky předložila bratrancům a sestřenicím, kteří se věkově pohybují v těchto kategoriích. Následně jsem dotazníky upravila. Stejný postup jsem zvolila i pro dotazníky určené učitelům. Ty jsem konzultovala s rodinnými příslušníky, kteří jsou zaměstnáni ve školství.

Dotazníky určené pro žáky obsahovaly 6 otázek a pro učitele bylo určeno otázek 7. Typy otázek v dotazníku byly jak otevřené, tak uzavřené a polouzavřené (viz. příloha č. 1 a č. 2). Počet i typ otázek byly zvoleny s přihlédnutím na vytíženost učitelů a možnou rychlou ztrátu pozornosti žáků či studentů.

4.1.3. Realizace

Zasílání dotazníků proběhlo povětšinou přes e-mailovou korespondenci. Jen v případě dotazníků pro žáky a učitele ZŠ Přerov Velká Dlážka proběhlo předání a vyzvednutí osobně, jelikož jsem zde v zimním semestru absolvovala svou pedagogickou praxi. Tyto vyplněné dotazníky v papírové formě jsem následně zpracovávala do elektronické podoby pomocí aplikace na stránkách Google.com.

Celkově odpovědělo a vyplnilo zmiňovaný dotazník 9 škol z 5 měst. Konkrétně se jednalo o města Přerov, Kroměříž, Olomouc, Kojetín, a Chropýň. Bylo osloveno samozřejmě více škol i z dalších měst jako je Prostějov, Tovačov nebo Vyškov, ale z těchto oblastí se mi nedostalo odpovědí. Zmíněná města byla vybrána kvůli jejich příznivé lokalitě v centru Hané. Menší obce oslovovány nebyly kvůli absenci základních škol s II. stupněm. Dotazníky tedy byly posílány učitelům hudební výchovy na II. stupni základních škol, dále víceletým gymnáziím a středním školám, kde probíhá výuka hudební výchovy. Ze středních škol to byly právě kvůli výuce hudební výchovy hlavně školy pedagogicky zaměřené. Následně učitelé zprostředkovali dotazník svým žákům, což ale nebylo podle počtu získaných odpovědí úplně vždy.

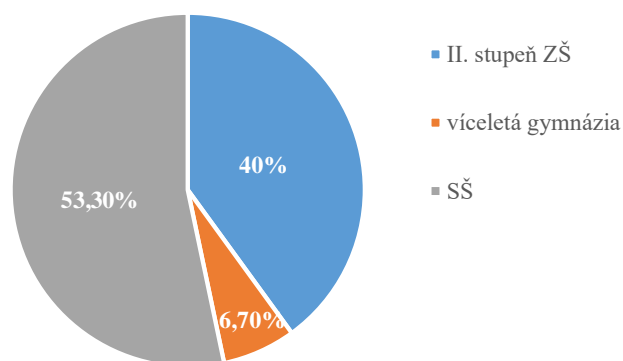
Z města Přerova jsem obdržela odpovědi od dvou základních škol a jedné školy střední, která je spojena s gymnáziem – *ZŠ Přerov, Velká Dlážka; ZŠ Přerov, Trávník 27 a Gymnázium Jana Blahoslava a Střední pedagogická škola Přerov*. Z města Kroměříže byly odeslány

odpovědi od škol *ZŠ Komenského* a z *Vyšší odborné školy pedagogické a sociální a Střední pedagogické školy Kroměříž*. Dále přišly vyplněné dotazníky ze škol v Olomouci, konkrétně ze *Slovanského gymnázia* a ze *ZŠ Řezníčkova*. Další základní škola odpověděla ze *ZŠ Chropyň* a poslední odpovídající školou bylo *Gymnázium Kojetín*.

4.1.4. Výsledky u dotazníků pro učitele

Celkově na dotazník odpovědělo 15 učitelů základních, středních škol a víceletých gymnázií.

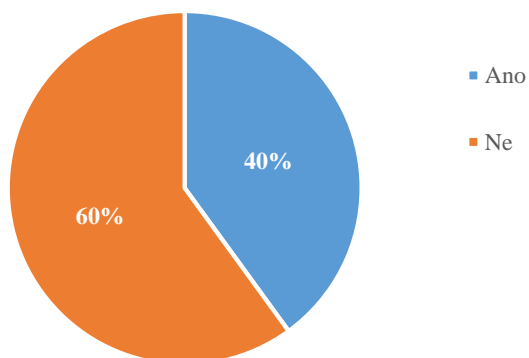
První doplňovací otázka měla za úkol zjistit obecnou informaci o tom, na kterém typu škol učitel vyučuje. 8 dotázaných (53,3 %) bylo učiteli středních škol, 6 odpovědí (40 %) pocházelo od učitelů druhého stupně a jedna odpověď (6,7 %) od učitele víceletého gymnázia – viz graf č. 1.

Graf č. 1

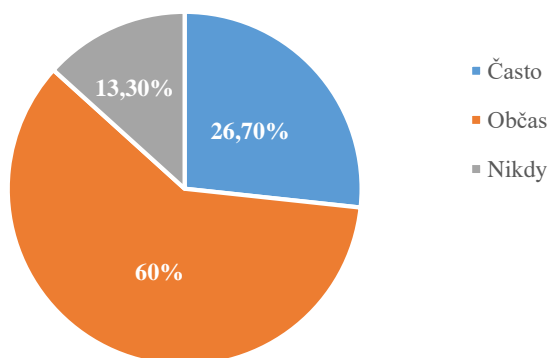
Druhá otázka zkoumala vztah učitelů k folkloru obecně. Nebyl zde vyzdvihnut hanácký folklor, neboť ne vždy učitelé pocházejí z kraje, ve kterém učí. Otázka nebyla nijak ohraničená, takže mohli odpovědět volně a v libovolném rozsahu. 11 učitelů (73,3 %) hodnotilo svůj vztah k folkloru spíše jako kladný a 4 učitelé (26,7 %) jako neutrální. Většina folkloru chápe jako základ veškerého hudebního vývoje u dětí. Někteří sami navštěvovali folklorní soubor nebo hráli v dechové muzice. Současně ale přiznávají, že hanácký folklor vnímají spíše okrajově a nijak jej ve svých hodinách neupřednostňují. Učitelé s neutrálním postojem jej respektují, ale nevyhledávají. K této otázce zde není graf, jelikož ne všechny odpovědi byly jednoznačné.

Ve třetí otázce jsem se učitelů ptala na jejich názor, zda má folklor dle nich v hodinách hudební výchovy dostatečný prostor. To znamená zakotvení lidových písní a folkloru v RVP a ŠVP dokumentech. Dle 6 učitelů (40 %) tomu tak je a dle 9 učitelů (60 %) tomu tak není – viz graf č. 2. Tato otázku může být ovlivněna jednotlivými zpracováními ŠVP, materiálem pro výuku, ale také samotným postojem učitelů k folkloru. Podle většiny tedy není dáváno folkloru v hodinách hudební výchovy dostatečný prostor.

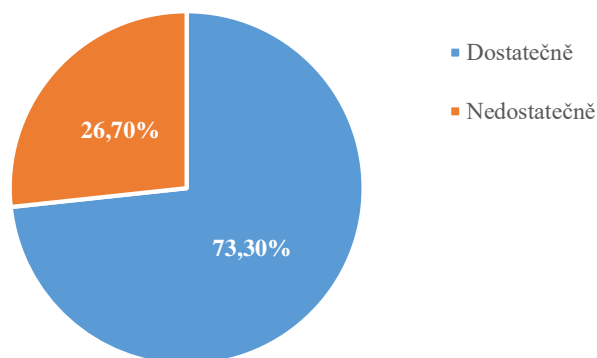
Graf č. 2

Čtvrtá otázka se zaměřila na využití regionálního folkloru v hodinách respondentů. Otázkou bylo, zda tázání učitelé přihlížejí při své výuce na skutečnost, že vyučují v určitém folklorním regionu. Doslovně otázka zněla: „Dáváte při nácviků písní důraz na region, ve kterém vyučujete?“. Většina (9 učitelů – 60 %) zodpovědělo, že na region dávají důraz občas. 4 učitelé (26,7 %) se přikláněli k odpovědi často a 2 učitelé (13,3 %) k odpovědi nikdy – viz graf č. 3.

Graf č. 3

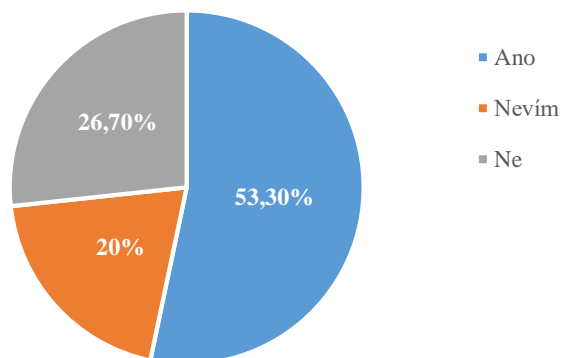
V následující páté otázce měl být zjištěn názor učitelů na kvalitu zpracování učebnic a zpěvníků, které používají ve svých hodinách, s ohledem na zásobu lidových písní. 11 respondentů (73,3 %) odpovědělo, že jsou zpracovány dostatečně a 4 učitelé (26,7 %) odpověděli opačně, tedy nedostatečně – viz graf č. 4. Tato otázka je ovlivněna materiálem k jejich výuce i typem školy, na které učí.

Graf č. 4

Předposlední šestá otázka byla opět volná, takže se učitelé mohli libovolně vyjádřit. Zaměření otázky bylo na počet lidových písní, který si dávají jednotliví učitelé za cíl naučit žáky či studenty ve svých hodinách. Otázka byla doplněna poměrem hanáckých a ostatních lidových písní. Odpovědi se mnohdy velmi lišily. 2 učitelé si tyto cíle vůbec nedávají a nechávají tomu volný průběh, přičemž ale lidové písně zařazují kdykoliv se tematicky hodí. 3 další učitelé stíhají ve svých hodinách až 20 lidových písní. Z toho se snaží alespoň o 2-4 písně hanácké. Nejčastější odpovědí bylo, že učitelé během jednoho školního roku naučí žáky/studenty 10-15 písní a průměrně 3 písně hanácké. Mezi respondenty však byly i tři případy, kdy se učitelé úplně distancují od hanáckého folkloru nebo upřednostňují raději písně ze Slovácka. (Tuto odpověď je poté velmi zajímavé srovnat s výsledky od žáků a studentů. – viz níže)

Poslední sedmá otázka se týkala zájmu učitelů o větší počet hanáckých písní v učebnicích a zpěvnících. 8 respondentů (53,3 %) by tuto změnu uvítalo, 3 učitelé (20 %) jsi nejsou jisti a 4 respondenti (26,7 %) se k tomu staví negativně, tedy by to neuvítali – viz graf č. 5. Učitelé jsou v tomto případě opět ovlivněni druhem a typem škol, na kterých vyučuje, dále i typem výukového materiálu, která mají k dispozici ale i sami sebou samozřejmě.

Graf č. 5

Shrnutí výsledků dotazníků pro učitele

Pro mě jako studentku, která očekává od pedagogů v praxi podporu, byla realizace výzkumu a zadávání dotazníků spíše zklamáním. Oslovila jsem přibližně 20 škol z oblasti Hané, ale odpovědi se mi dostalo pouze v 9 případech. Velmi oceňuji učitele, kteří se se mnou podělili o své názory na hanácký folklor a někdy i přeposlali můj dotazník svým kolegům.

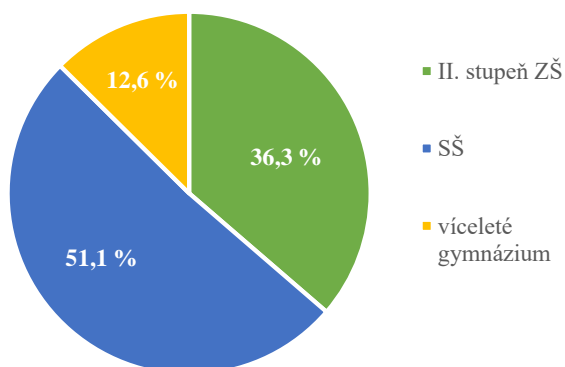
Z odpovědí vyplývá, že většině dotázaných není jedno, v jakém regionu učí a že je pro ně důležité, aby žáci věděli alespoň nějaké informace a znali něco z folkloru, který pochází z jejich místa studia. Na druhou stranu, jako pro budoucí pedagožku, je pro mě nepříjemným zjištěním, že je folklor některým učitelům cizí anebo že jej žákům sice představují, ale upřednostňují při tom svůj vlastní vkus a zájem. I v předmětu jako je hudební výchova, by měl být pedagog objektivní a přijmout skutečnost, že působí v nějaké národopisné oblasti. Není třeba se omezovat pouze na hanácké písně a tradice, ale ochudit žáky a studenty o bohatství jejich kraje, také není ideální. Vždyť od koho jiného nežli od učitele, pokud se jim toho nedostává od rodiny či zájmových kroužků, by se toto měli žáci dozvědět a naučit.

Celkově však výsledky dotazníku poukazují na kladný vztah učitelů k folkloru a na jejich snahu přiblížit jednou za čas jeho regionálnost dětem ve svých hodinách. Co se týká dostatku zdrojů k folkloru, učitelé situaci také hodnotí spíše pozitivně než negativně, ale ve většině by uvítali početnější zastoupení hanáckých písní ve zpěvnících. Větší prostor pro lidové písně a folklor obecně by v hodinách hudební výchovy uvítala také většina dotazovaných.

4.1.5. Výsledky u dotazníků pro žáky

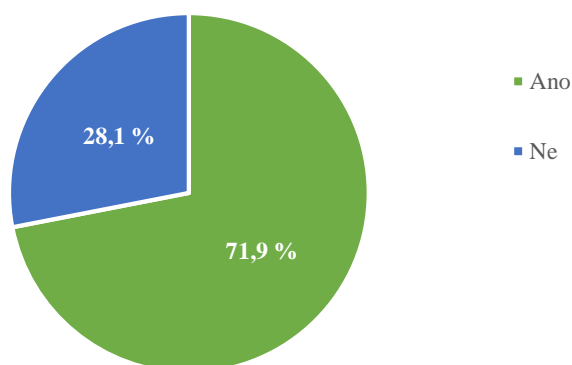
Celkově vyplnilo dotazník 278 respondentů, tedy žáků II. stupně základních škol, studenti středních škol a víceletých gymnázií.

První otázka měla za cíl zjistit, který stupeň škol žáci či studenti právě plní. Otázka byla otevřená, tudíž mohli všichni respondenti uvést i ročník, ve kterém studují. V konečném vyhodnocování však rozdělují pouze kategorie: žáci II. stupně ZŠ, studenti SŠ a studenti vyššího stupně víceletého gymnázia, protože z nižšího stupně víceletého gymnázia neodpověděl žádný žák. Tohoto výzkumu se tedy v konečném počtu zúčastnilo 101 žáků (36,3 %) II. stupně základních škol, 142 studentů (51,1 %) středních škol (především pedagogických) a 35 studentů (12,6 %) vyššího stupně víceletého gymnázia – viz graf č. 6.

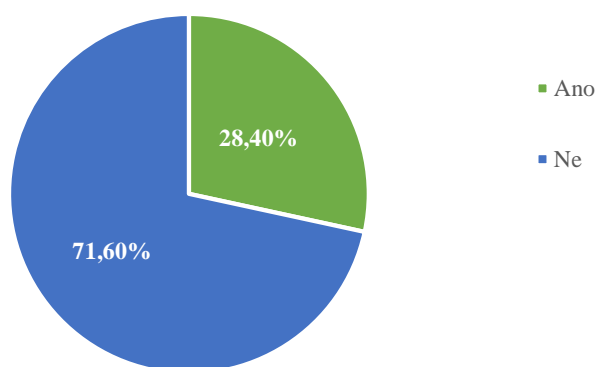
Graf č. 6

Druhá otázka zjišťovala, zda žáci a studenti pocházejí z národopisné oblasti Haná anebo nikoliv. V dotazníku se přihlásilo k oblasti Hané jako ke svému rodnému kraji 200 respondentů (71,9 %) a 78 dotazovaných (28,1 %) vybralo, že pochází z jiné oblasti – viz graf č. 7. Důvod převažování jednoho údaje nad druhým je logický, neboť výzkum probíhal pouze na území Hané. Přičemž většina osob, které udaly, že nepocházejí z Hané byli studenti středních škol, kteří za studiem dojíždějí.

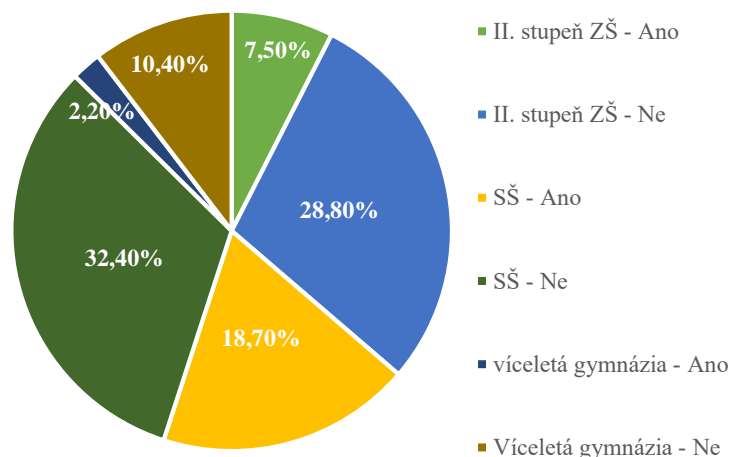

Graf č. 7

Třetí otázka byla pro celkový výsledek výzkumu a dotazníků velmi důležitá. Obracela se totiž na zájem žáků a studentů o folklor a zajímala se též o sympatie či averzi respondentů k folkloru z Hané. Výsledek byl jednoznačný. 199 tázaných (71,6 %) odpovědělo, že k hanáckému folkloru nechová velké sympatie a nezajímá se o něj. Zbýlých 28,4 % tedy 79 respondentů zvolilo opak – viz graf č. 8. Z žáků základních škol vyjádřilo své sympatie 21 respondentů (7,6 %) a svou neutralitu 80 žáků (28,8 %). Na dotázaných středních školách byl v oblibě hanácký folklor u 52 studentů (18,7 %) a opačně odpovědělo 90 dotazovaných (32,4 %). Víceletá gymnázia se postavila k problematice v poměru 6 (17,1 %, tedy 2,2 % celkově) ku 29 (82,9 %, tedy 10,4 % celkově) ve prospěch neutrality či neoblíbenosti hanáckého folkloru – viz graf č. 9.

Graf č. 8

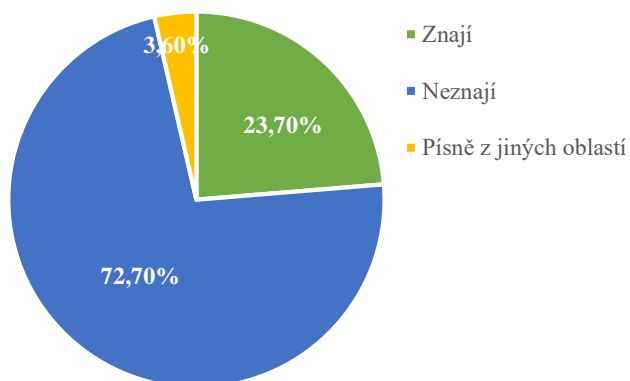

Graf č. 9

Čtvrtá otázka měla za úkol podkrýt skutečnost, kde se žáci a studenti nejčastěji setkávají s folklorem jako takovým. Zaměřena byla jak na místa, tak na situace. U 128 případů to byla nejčastěji logicky hodina *hudební výchovy*. Na druhé příčce (82 odpovědi) se umístila odpověď *nikde* a jako třetí nejpočetnější kategorie byla možnost setkání se s folklorem *v rodinném kruhu* (50 respondentů). Další odpovědi žáků a studentů byly, že se s folklorem setkávají na folklorních festivalech, nebo dokonce v nějakém folklorním souboru působí. Nechybí ani vliv televize, přátel či venkovských hodů a akcí. Graf v tomto případě není uveden, jelikož odpovědi bylo něco málo kolem 40.

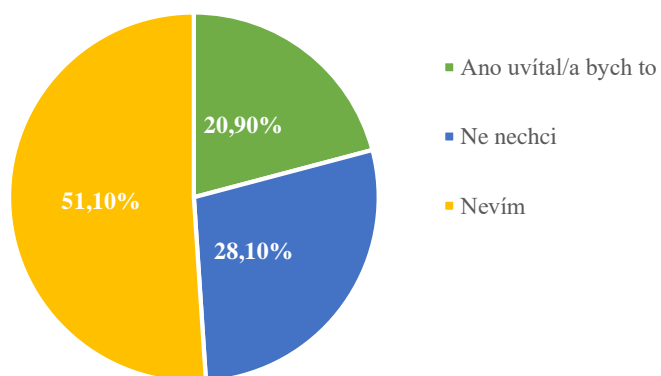
V následující páté otázce měli dotazovaní za úkol vypsát hanácké lidové písně, pokud nějaké znali. Otázka byla volně položena, tudíž se mohli všichni libovolně vyjádřit jaký počet hanáckých písní je v jejich repertoáru a jak se jmenují. Také mohli přiznat, že žádné neznají. Nejčastější odpovědi bylo, že o žádné neví anebo jejich výčet písní nepatřil do typu hanácké lidové písně. Vyskytly se také případy, kdy byla jedna píseň správně ale další již nesplňovaly parametry hanácké lidové písně. Celkově správné písně zmínilo 66 osob (23,7 %). Dalších 200 respondentů (72,7 %) uvedlo, že žádnou píseň neznají anebo jejich sepsané písně nepatřily do hanáckého folkloru. Případů, které uvedly jak písně z oblasti Hané, tak z jiných oblastí či dokonce jiného žánru bylo 10 (3,6 %) – viz graf č. 10. Nejčastěji byla zmiňována píseň *Či só hode*. Dalšími písněmi pak byly *Tovačovsky hatě*, *Daleká šeroká*, *Za horama svitá*,

Či je děvče nebo Rostó, rostó, rotó. Při čemž je třeba zohlednit, že píseň *Tovačovsky hatě* zmiňovali především žáci 6.třídy ZŠ Přerov, Velká Dlážka, neboť jsem jich tuto píseň na praxi naučila. Pokud by se tomu tak nestalo, tak je počet u odpovědi *neznám* pravděpodobně o něco vyšší.

Graf č. 10

Poslední šestá otázka sledovala zájem respondentů o větší prostor pro hanácký folklor v hodinách hudební výchovy. Výsledek kopíroval předešlé odpovědi. 142 osob (51,1 %) se k této otázce nedokáže vyjádřit nebo zaujímá neutrální postoj, 78 respondentů (28,1 %) by neuvítalo větší prostor nejen hanáckého folkloru v hodinách hudební výchovy a 58 respondentů (20,9 %) by tento folklor chtělo více poznat a věnovat se mu i ve školním prostředí – viz graf č. 11.

Graf č. 11

Shrnutí výsledků dotazníků pro žáky

Vyplněných dotazníků od žáků a studentů jsem oproti očekávání dostala více. Takže jsem byla nejprve mile překvapena. Při vyhodnocování jsem se však spíše utvrdila v mé hypotéze a domněnkách mého okolí. Nicméně i tak nesmírně děkuji všem respondentům, kteří se do výzkumu zapojili.

Ze zjištěných informací vyplývá, že většina žáků a studentů nechová k folkloru obecně větších sympatií. Což může být věcí vkusu, ale i výchovy v rodině a v neposlední řadě vlivem učitelů hudební výchovy. I když většina tázaných pochází z oblasti Hané, tak se daná skutečnost neprojevila na jejich zásobě hanáckých písní. Při mé pedagogické praxi a zadávání dotazníků přímo v hodinách, jsem se dokonce setkala s tím, že žáci ani nevěděli, co je to folklor. Jak již bylo zmiňováno mezi hanáckými písněmi, které žáci/studenti znali, na počet vedla píseň *Či só hode*. Ale kromě hanáckých zazněly též písně jako *Bejvávalo dobře; Cib, cib, cibulenka; Prší, prší; To ta Hel'pa* nebo *Vysoký Jalovec*. Nejčastěji se mládež setkává s folklorem v hodinách hudební výchovy, což značí snahu pedagogů folklor dětem přiblížit. Na druhou stranu větší zájem o folklor by žáci a studenti v těchto hodinách pravděpodobně neměli. Z dotazníku pro učitele vyplývalo, že se ve svém vyučování folkloru věnují hodně a často zařazují i písně z Hané, což ale na výsledcích dotazníku žáků nebylo znát.

Z těchto zjištěných informací plyne několik skutečností a zároveň i hypotéz. Žáci ve většině o folklor nejeví nijak velký zájem a snahy pedagogů se většinou mnohdy neprojeví. Otázkou tedy je, zda má význam žáky zahlcovat písněmi, tanci a zvyky z jejich národopisné oblasti, pokud o to nestojí. Zároveň se ale nabízí i otázka, zda je dostatečně použito k prezentaci a výuce v daném tématu efektivních metod, které by žáky a studenty dokázaly nenásilně k jejich vlastnímu folkloru přilákat. Cílem tohoto textu není kritizovat postoje mladých lidí, či jejich pedagogů, a prosazovat tak v hudební výchově pouze folklor. Spíše je smyslem uvědomění si reality v současné škole.

4.2. Analýza zpěvníků

Po metodě dotazníků je nyní použita další efektivní metoda, a to metoda analýzy čili rozboru skutečností, které jsou nejprve rozebrány na menší celky a poté opětovně sloučeny do konečných závěrů.

4.2.1. Hypotézy a cíle

Následující část textu nebude plnit cíle didaktické analýzy a rozboru aparátů a komponentů zpěvníků. Cílem dalších řádků bude přiblížit realitu vybavenosti zpěvníků, co se týče zásobení lidových písní, konkrétně hanáckých. Samozřejmě je, že tyto materiály používané v hodinách hudební výchovy po celé České republice nebudou obsahovat pouze lidové písně a už vůbec ne písně z jedné národopisné oblasti. Spíše se analýza zaměří na poměr jejich zastoupení vůči písním z jiných oblastí. Vždyť pokud je Haná tak charakteristickou národopisnou oblastí, tak by měl i počet písní v učebnicích a zpěvnících této skutečnosti odpovídat. Hlavní hypotézou před samotnou analýzou je, že tento fakt realitě vůbec neodpovídá, což je založeno na mém osobním názoru, ale i názorů mého blízkého okolí a také kolegů. Stejně charakteristickou oblastí může být například i Slovácko, které má zastoupené své lidové písně častěji. Úkolem této analýzy je tedy jev vyvrátit či potvrdit.

4.2.2. Příprava na analýzu

Při výběru zpěvníků jsem zohledňovala své zkušenosti z mé vlastní školní docházky a také z pedagogických praxí. Hlavně výběr zpěvníků se nikde moc nelišil. V zásadě ve všech základních školách II. stupně ale i školách středních se využívaly a využívají hlavně tituly *Já, písnička* (1-4 díl) a také titul *Písnička II* určená pro žáky II. stupně ZŠ, ale též pro SŠ. Takže jsem se v analýze opřela převážně o tyto zpěvníky.

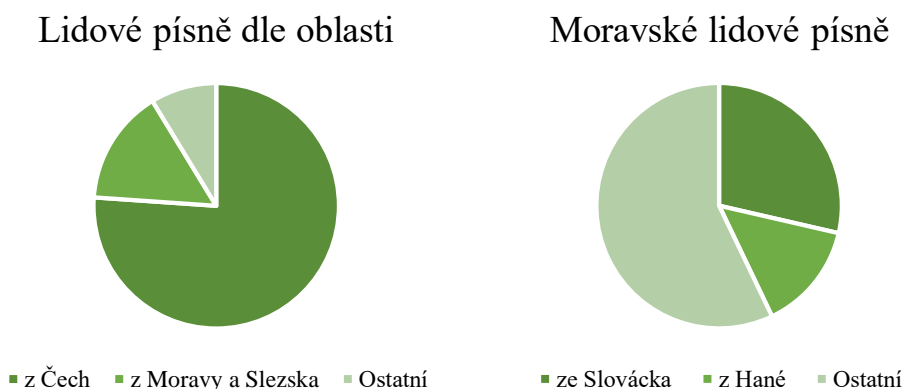
4.2.3. Realizace

V každém zpěvníku jsem nejprve hledala písně zastupující hanácký folklor. Následně jsem si vytvořila tabulky s jejich počty. Postupně jsem přicházela na další skutečnosti, a tak jsem pro srovnání vyhledala také písně ze Slovácka, aby bylo jasné, v jakém poměru jsou obě velmi osobité národopisné oblasti prostřednictvím jejich lidových písní zastoupeny. Doplnila jsem rozbor také porovnáním počtu českých a moravských písní, a to v každém zpěvníku zvlášť. Všechny data jsem zpracovala pomocí aplikace Excel.

4.2.4. Výsledky analýzy

Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol, 1. díl ¹³¹

Po prostudování tohoto dílu bylo zjištěno, že je poměrně velmi dobře zpracován, co do počtu a typů lidových písní. Celkově jich zde bylo 138, tedy nejvíce ze všech zpěvníků podléhajících této analýze. To je dáno také tím, že je tento díl určen pro I. stupeň ZŠ, kde je lidová píseň základním prvkem vokálních činností v hudební výchově. I přes tuto skutečnost se zmíněná publikace hojně využívá také na II. stupni. Celkový počet lidových písní se skládal ze 105 českých (76,1 %) a 21 moravských a slezských (15,2 %). 12 písní (8,7 %) se řadilo do jiné kategorie jako například zlidovělé nebo ze Slovenska – viz graf č. 12. Dále bylo zjištěno, že z moravských písní byly 3 hanácké (14,3 %), 6 ze Slovácka (28,6 %) a 12 písní (57,1 %) bylo označeno jen jako moravské anebo byly z jiných národopisných oblastí – viz graf č. 13. *Já písnička 1. díl* v sobě obsahuje nejvíce hanáckých písní (*Či je děvče; Rostó, rostó; Tovačov, Tovačov* – i když v úpravě). Žádný jiný zde analyzovaný zpěvník toliko písní z Hané neobsahuje. Stejně jako u následujících publikací, se i zde objevuje větší fokus na lidové písni ze Slovácka.

Graf č. 12 a č. 13

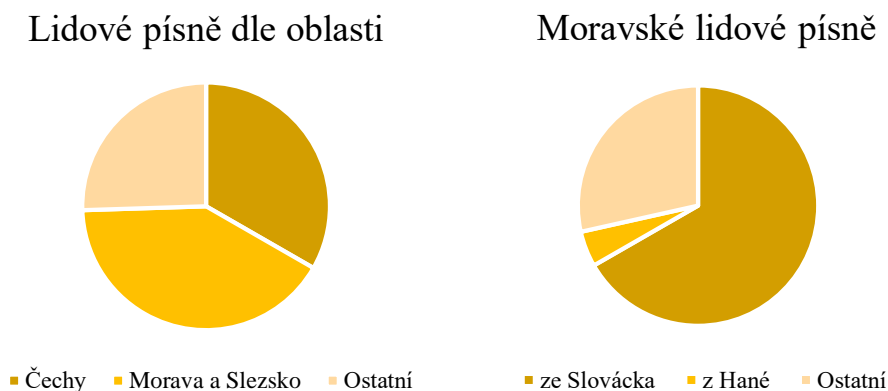
Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol, 2. díl ¹³²

Další díl *Já písnička* je určen pro žáky 5.-9. ročníků. To se promítá i na skladbě písní celého zpěvníku. Oproti předešlému je zde lidových písní znatelně méně. Lidových písní bylo zaznamenáno celkově 51. Z toho bylo 17 z oblasti Čech (33,3 %) a 21 z Moravy a Slezska

¹³¹ *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol*, 1. díl, pro 1.-4. třídu. Cheb: Music, 1994.

¹³² *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol*, 2. díl, pro 5.-9. třídu. Cheb: Music, 1995.

(41,2 %). 13 písní (25,5 %) patřilo do jiných kategorií – viz graf č. 14. Hanácké písně zde měly zastoupení pouze v jednom případě (4,8 %) a Slovácké písně zde byly zastoupeny dokonce v počtu 14 (66,7 %). Písní z ostatních regionů bylo 6 (28,5 %) – viz graf č. 15. Je tedy sledováno snížení celkového počtu „lidovek“, hanáckých písní, a naopak rapidní nárůst počtu slováckých písní.

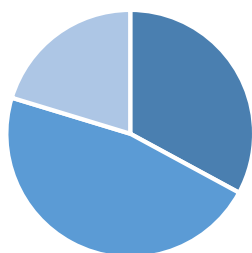
Graf č. 14 a č. 15

Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol, 3. díl.¹³³

Následující 3. díl byl zanalyzován stejným postupem jako oba předešlé případy. Oproti minulému dílu přibýlo celkové množství lidových písní, avšak na počtu písní z Hané se to nijak neprojevilo, spíše naopak. Od tohoto okamžiku se v žádné další vybrané publikaci hanácké písně neobjevily. Celkový počet tedy činil 79 písní. Z toho bylo 26 českých (32,9 %), 37 moravských a slezských (46,8 %), ostatních bylo 16 (20,3 %) – viz graf č. 16. Z následujících dat zase vyplývá, že počet slováckých písní se opět zvýšil na rozdíl od písní z oblasti Hané. Hanácká píseň nebyla zařazena ani jedna, za to slováckých bylo 30 (81,1 %) a z ostatních oblastí a typů bylo 7 písní (18,9 %) – viz graf č. 17.

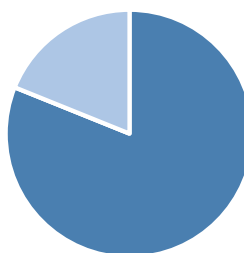
¹³³ *Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol, 3. díl.* Cheb: Music, 1995.

Lidové písně dle oblasti

■ z Čech ■ z Moravy a Slezska ■ Ostatní

Moravské lidové písně

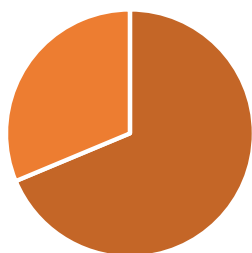
■ ze Slovákca ■ z Hané ■ Ostatní

Graf č. 16 a č. 17

Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol, 4. díl. ¹³⁴

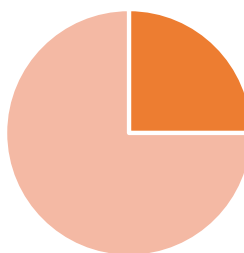
Poslední analyzovaný díl zpěvníku *Já, písnička* má zásobu lidových písní ze všech již zmiňovaných nejmenší. Konečný počet činí 17. Z toho 8 písní (47,1 %) pochází z oblastí Čech a 4 z Moravy a Slezska (23,5 %). 5 písní (29,4 %) je zlidovělých či kánony – viz graf č. 18. Nula se opětovně objevila u písní z Hané a Slovákco v tomto případě zastupuje pouze 1 píseň (25 %). 3 zbylé písně (75 %) jsou z jiných míst Moravy a Slezska – viz graf č. 19.

Lidové písně dle oblasti

■ z Čech ■ z Moravy a Slezska ■ Ostatní

Moravské lidové písně

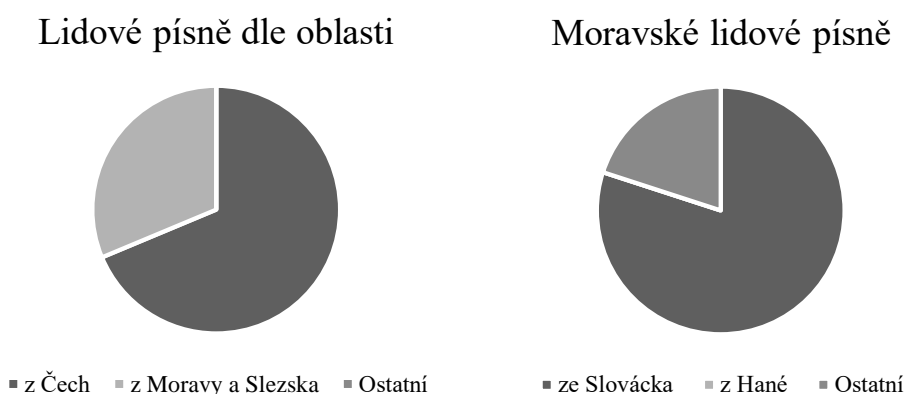
■ ze Slovákca ■ z Hané ■ Ostatní

Graf č. 18 a č. 19.

¹³⁴ *Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol, 4. díl.* Cheb: G+W spol. s r.o., 2008.

Písnička: zpěvník pro II. stupeň základní školy.¹³⁵

Poslední zpěvník, který podléhal rozboru pro výzkum této práce nepatří do série publikace *Já, písnička*. Je ovšem v hudební výchově také často používán, tak jako předešlé případy. Na lidové písni byl ze všech nejchudší. Celkový počet byl jen 16 písní. Většina písní pocházela z Čech. Číselně vyjádřeno tomu tak bylo u 11 (68,7 %) písní. Dalších 5 (31,3 %) bylo z Moravy a Slezska. Jiné případy nebyly zachyceny – viz graf č. 20. Opět zde Haná neměla zástupce, ale u Slovácka činil počet 4 (80 %) písně. 1 (20 %) píseň pocházel z odlišné oblasti – viz graf č. 21.

Graf č. 20 a č. 21

Shrnutí výsledků analýzy zpěvníků

Získané data pomocí rozboru nejčastěji používaných zpěvníků v hudební výchově na II. stupni ZŠ a SŠ se shodují s úvodní hypotézou. Na začátku podkapitoly byla sepsána domněnka, že zastoupení hanáckých písní v těchto zpěvnících není nijak velké. Všechny data vypovídají o správném odhadu situace. Navíc je v uvedených publikacích jasný nepoměr slováckých písní nejen k písním z Hané ale i z dalších oblastí, které by si jistě také zasloužily více pozornosti. Logicky je sledován úbytek množství lidových písní z hlediska určení zpěvníků pro jednotlivé věkové kategorie, avšak mnohdy se písně několikrát opakují.

Souhrnně lze konstatovat, že pokud mají učitelé k dispozici pouze tyto zpěvníky, tak se k hanáckému folkloru často ani vůbec nedostanou. Pokud tedy mají učitelé snahu přiblížit žákům jejich folklor, musí být sami iniciativní a vyhledat si písně ve speciálních zpěvnících.

¹³⁵ *Písnička: zpěvník pro II. stupeň základní školy*. Praha: Cesty, 2000.

Těch ale v dnešní době díky sběratelům a editorům není vůbec málo a jejich dostupnost je velmi dobrá – př. *Hanácké písničky*¹³⁶; *Jak se dělá láska*¹³⁷; *Desítka hanáckých lidových písniček*¹³⁸ atd. Pokud by byly písně z Hané čteněji zastoupeny i v běžných zpěvnících a učitelé by byli iniciativnější, tak by byly možná méně sledovány výpovědi žáků a studentů s písněmi z jiných národopisných oblastí.

¹³⁶ PŘIKRYL, Ondřej a Ladislav KOŽUŠNÍČEK. *Hanácky písničky*. Loučany: Obecní úřad, 1992.

¹³⁷ *Jak se dělá láska: zpěvník hanáckých písní*. Přerov: Folklorní soubor Haná, 2012.

¹³⁸ KŘÍČKA, Jaroslav (ed.). *Desítka hanáckých lidových písniček*. Olomouc: Pedagogický institut, 1962.

4.3. Návrh pro využití hanáckého folkloru v hodinách hudební výchovy

Z předešlých výzkumných částí vyplývá, že žáci a studenti z dotazovaných škol nechovají k tomuto folkloru příliš vřelý vztah. Učitelé sice ve většině zmiňují, že jej zařazují do svého vyučování, avšak na výsledcích to není velmi znát. Navíc zásoby hanáckého folkloru v běžně využívaných zpěvníkách ve své podstatě nejsou. Proto bude poslední část mého výzkumu návrh na větší přiblížení tohoto folkloru zejména žákům II. stupně ZŠ, kde je k tomu relativně větší prostor než na SŠ. Návrh se bude skládat z jednotlivých cvičení a aktivit, pro bližší seznámení se s tímto folklorem.

Původně měly být mnou navrhované aktivity vyzkoušeny na mé pedagogické praxi. Bohužel okolnosti tomu chtěly jinak, a proto je zvolena pouze strategie návrhu a jakási vize do budoucí praxe. Ve většině podobných prací se praktická část zaměřuje na projektové vyučování, avšak zde jsou zvoleny jen drobná cvičení kvůli časové nenáročnosti a současně nenásilnosti začlenění hanáckého folkloru do jednotlivých hodin. Cvičení tak mohou být provedena v rámci jednoho tématu, ale lze je použít i odděleně. Vždy ale musí pedagog použít tato cvičení vhodně, nikoliv nahodile a důvod použití žákům vysvětlit. Musí se také uvážit styl provedení v jednotlivých ročnících – v 6. ročníku bude jiný než v 9. ročníku.

Dle nejaktuálnějšího *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*¹³⁹ z roku 2017, které se vztahuje k hudební výchově na II. stupni základních škol, se učivo skládá ze složek: vokální, instrumentální, poslechové a hudebně pohybové činnosti. Navrhované aktivity budou směřovat k dosažení cílů většiny uvedených složek.

Snad jako nejzákladnější aktivita v hodinách hudební výchovy se jeví jednoznačně zpěv. Tomu nasvědčuje i samotná historie hudební výchovy, která jako vyučovací předmět nesla nejprve název *Zpěv*. Dnes je však jasné, že tato činnost neznamenaá pouhé zpívání lidových a umělých písní, ale vokální činnosti mají vést žáky také ke správné práci s hlasem, intonovat ale i improvizovat, orientovat se v notovém zápise, rozeznat mollové a durové tóniny či hudební rytmus.

Již v první části textu bylo uvedeno několik hanáckých písní a také zazněly názvy mnohých zpěvníků, ze kterých lze čerpat, a proto zde další písně samostatně vloženy nebudou.

¹³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s.85-86 [cit. 26.3.2020]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

Samotnému zpěvu nejen lidových písní ale předchází nácvik zpěvu a také hlasová hygiena, při které je využití hanáckého folkloru také možné.

Držení těla a dýchání

V těchto etapách nácviku zpěvu lze využít samotného charakteru Hanáků. Tělo by při zpěvu mělo být narovnané, ale přitom nezaťaté a uvolněné. Takovéto držení těla by se dalo přirovnat a názorně žákům ukázat na držení těla pyšného a zároveň trochu pohodlnějšího Hanáka. Žáky lze například namotivovat představou, že oni sami jsou těmi pyšnými Hanáky, kteří hledí s láskou ve své úrodné, širé lány. Je vhodné při těchto aktivitách použít trocha toho humoru a hereckého umu, hlavně u žáků vyšších ročníků. Je možné pro větší motivaci využít také básní nebo úryvků písní, které o charakteru Hanáků vypovídají.

1.

*„Svět e nebe si nás váži,
a dež: „Hanák!“ řekneš,
istě jako před hrabětem
beranico smekneš...“¹⁴⁰*

2.

*„Na té naší Hané, všechno máme,
na té naší Hané, zpíváme!
Na naší krásné Hané požehnané,
Hanák orat nepřestane
a „me sme me“ a me se nedáme!“¹⁴¹*

I při dýchání je toto přirovnání možné využít. *„Správný nádech musí být vydatný a neslyšný. Hloubkou nádechu rozumíme nejen vydatnost, ale ještě více požadavek, aby se vzduch dostal až do spodních laloků plic, které jsou nejobsažnější.“¹⁴²* Vzduch tedy při nádechu směřujeme do spodní části hrudníku a ramena se nám nezvedají. Opět je použitelná představa „dobře živeného“ Hanáka, nebo Hanačky dmoucí se nad svou úrodou a bohatstvím.

¹⁴⁰ Poslední sloka básně/písně: PŘIKRYL, Ondřej a Ladislav KOŽUŠNÍČEK. *Hanácky pěsničky*. Loučany: Obecní úřad, 1992, s. 32 (píseň 43. *Hanáček*).

¹⁴¹ VOŽDA, Gustav. *Hanácká beseda: národní tanec z hanáckých písní a tanců*. Brno: Moravské hudební nakladatelství Fr. Soukal, 1948, s. 8.

¹⁴² DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Ostrava: Montanex, 1992, s. 15.

Artikulace

Pro správnou artikulaci, výslovnost během zpěvu písňe je třeba nejprve žáky „rozmluvit“. U této části pěvecké přípravy se nabízí využití různých hanáckých říkadel. Těch se využívalo hlavně při různých obřadech a slavnostech po celý rok. Díky hanáckému nářečí si žáci během těchto artikulačních cvičení procvičí mnohem častěji samohlásky „o“ a „ó“. Navíc si tak žáci lépe vytvoří návyk na správné a hlavně dostatečné otevírání úst při zpěvu. U následujících příkladů říkadel a básniček je dobré pracovat jak s tempem, tak i případně s rozdělením žáků do skupin.

1.

*„O Křópaló na roho
majó Honzo z tvaroho.“*¹⁴³

2.

*„Rebe, rebe, rebe.“
„Rak, rak, rak.“
„Svrbí, svrbí, svrbí.“
„Škrab, škrab, škrab!“
„Bolí, bolí, bolí.“
„Trp, trp, trp.“
„Šak, šak, šak.“
„Tak, tak tak!“*¹⁴⁴

U říkadla *Rebe, rebe, rebe* se nabízí hned několik možností zpracování aktivity. V průběhu cvičení se musí udržet třídobé tempo. Buďto pedagog může odříkávat text společně s celou třídou nebo se žáci posléze mohou rozdělit na dvě poloviny a každá skupina střídavě s druhou skupinou artikulovat jednotlivé řádky. Další variantou pro mladší ročníky je, že po naučení textu se zamění slova básně s jinými artikulačními cviky (Př. namísto slova *rebe* zvolit napodobení dýchání ryby atd.)

¹⁴³ Plicka, Karel a František Volf a Karel Svoboda. *Český rok: v pohádkách, písničkách, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Léto*. Praha: Odeon, 1979, s. 166.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 239.

3.

*„Naše Manda šla na hode – hup,
Najedla se masa, zelí – krup.
Jak se jedná zatočila,
hned jí krópa veskočila – hup!“¹⁴⁵*

4.

*„Lululu, lululu,
ztratil jsem košulu,
košulenu hledám,
po dědině běhám.“¹⁴⁶*

Intonace

Předešlé návrhy byly směřovány převážně nižším ročníkům, ale zároveň by se daly upravit i těm vyšším. Následující intonační cvičení je ale zaměřeno spíše na ročníky vyšší a použitelné je i v hudební výchově středních škol. Založeno je na volných nástupech a prověřených opěrných písních. Existují samozřejmě již ustálené opěrné písně, které plně vyhovují pro praxi volných nástupů. Hlavní myšlenkou tohoto návrhu ale je pozměnit některé ustálené písně za známější hanácké lidovky. Nejprve je nutné, aby žáci všechny písně dobře znali a až poté je možné s nimi pracovat v kontextu volných nástupů.

Ustálené opěrné písně: ¹⁴⁷

1. stupeň: Kočka leze dírou
2. stupeň: Dívča, dívča, laštovička
3. stupeň: Maličká su
4. stupeň: Slunečko zašlo
5. stupeň: To je zlaté posvícení
6. stupeň: Ach není tu není

¹⁴⁵ PLYCKA, Karel a František, VOLF a Karel, SVOLINSKÝ. *Český rok: v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Podzim*. Praha: Odeon, 1980, s. 408.

¹⁴⁶ PLYCKA, Karel a František VOLF a Karel SVOLINSKÝ. *Český rok: v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Jaro*. Praha: Odeon, 1978, s. 279.

¹⁴⁷ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I* [online], Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 19 [cit. 27.3.2020]. Dostupné z:

http://khv.upol.cz/dokumenty/pedagogove/7/Synek_Didaktika%20hudebni%20vychovy%201.pdf

7. stupeň: Pasla som ja husku v lese
8. stupeň: Zajíček běží po silnici
spodní 5. stupeň: Jedna, dvě, tři, čtyři, pět
spodní 7. stupeň: Dobře je ti Janku

Upravená verze opěrných písní:

1. stupeň: Či só hode¹⁴⁸
2. stupeň: Rostó, rostó, rostó (2. nota)¹⁴⁹
3. stupeň: Hanačka bochte v kléně nese¹⁵⁰
4. stupeň: Slunečko zašlo
5. stupeň: Či je děvče¹⁵¹
6. stupeň: Ach není tu není
7. stupeň: Pasla som ja husku v lese
8. stupeň: Zajíček běží po silnici
spodní 5. stupeň: Dež naši mlátile¹⁵²
spodní 7. stupeň: Dobře je ti Janku

Hanáckých písní, kterých by se takto dalo využít je samozřejmě více. Je ale nutné si pamatovat, že každému vyhovuje jiná lidová píseň a žáci by měli znát i verzi s ustálenými opěrnými písněmi. Návrh je brán spíše jako ozvláštňení tohoto osvědčeného cvičení.

Hudební představivost

V této aktivitě vhodnější opět pro vyšší ročníky se propojuje hudební improvizace s orientací v notovém zápise a práce s rytmem. Tato činnost by byla postavena na práci ve skupinách a současně na kooperaci v nich. Každá skupina by dostala odlišné texty již zkomponovaných, jednoduchých hanáckých písní. Žáci tyto písně ale nesmí znát. Úkolem každé skupiny by bylo složit píseň na zadaný text. Sami by si zvolili tempo, vymysleli melodii, zapsali notový záznam a popřípadě i doprovod s pomocí Orffových nástrojů. Následně by své písně odprezentovali (zaspívali, zahráli) a porovnali s již existujícím originálem. Propojila by se zde i složka vokální a instrumentální.

¹⁴⁸ Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol, 2. díl, pro 5.-9. třídu. Cheb: Music, 1995, s. 8.

¹⁴⁹ Viz. s. 40.

¹⁵⁰ KLAPIL, Pavel. Hanácký zpěvník. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988, s. 17.

¹⁵¹ Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol, 1. díl, pro 1.-4. třídu. Cheb: Music, 1994, s. 13.

¹⁵² KLAPIL, Pavel. Hanácký zpěvník. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988, s. 13.

Je samozřejmé, že by se jednalo o činnost zasahující do více než jedné vyučovací jednotky. Nutné je také brát zřetel, aby měli žáci za sebou již nějaké improvizční cvičení a aktivita tak nebyla nahodilá. Ne v každé třídě si může pedagog dovolit tuto aktivitu zařadit. Důležitá je také správná organizace. Žáci by měli mít k dispozici hudební nástroje a dostatek notových zápisníků.

Hudebně pohybové činnosti

Pro spojení hudebně pohybové složky s hanáckým folklorem se nabízí seznámit žáky s *Hanáckou besedou*. Jedná se o ustálený soubor hanáckých lidových tanců, který má na rozdíl od České či Moravské besedy kořeny až ve 20. století. Jelikož do té doby Hanáci žádnou besedu neměli a na venkovských zábavách často docházelo k tomu, že každý tancoval daný tanec trochu jinak, tak se rozhodl Augustin Gustav Vožda (*1898) tance ustálit a sepsat jakýsi návod pro venkovské tancovačky na Hané. Poprvé byla Hanácká beseda uvedena s velkou slávou v Kojetíně v roce 1947 na „Hanácké póti“.¹⁵³ Hanácká beseda se skládá z písní a tanců: *Salát, Tovačov, Sekerečka, Oráčská, Řeznická, Šáteček, Zahradnická, Sedlácká* a finále s písní *Na té naší Hané*.

Každý tanec je velmi charakteristický. Není nutné učit žáky všem tancům, spíše je vhodné seznámit žáky alespoň s jedním či se dvěma z nich. Tuto taneční aktivitu je příhodné zařadit například v kontextu hudby národního obrození, kdy vznikala Beseda česká nebo moravská. Lze ji také spojit s instrumentálním a pěveckým doprovodem některých žáků anebo přímo s hudební nahrávkou.

Pantomima a improvizace

V této aktivitě bude převažovat opět organizační způsob práce ve skupině. Každá skupina bude mít k dispozici nahrávku hanácké lidové písně ovšem bez textu. Jen instrumentální provedení. Ani jedna skupina nebude znát děj písně. Úkolem žáků ve skupinách bude zkusit odhadnout původní text a děj jejich písně. Následně na melodii písně vytvoří scénku s vlastním scénářem. Všechny scénky žáci v hodině odprezentují. Po přehrání inscenace/scénky se skupiny jednotlivě dozví původní text a děj písně. Cílem je, aby se žáci do písní zaposlouchali, byli si vědomi, zda se píseň pohybuje v durové či mollové tónině,

¹⁵³ VOŽDA, Gustav. *Hanácká beseda: národní tanec z hanáckých písní a tanců*. Brno: Moravské hudební nakladatelství Fr. Soukal, 1948, s. 2.

zda je lyrická či taneční. Důraz je tedy kladen na vnímání hudby a propojení tohoto vnímání s pohybovým ztvárněním.

Hra na hudební nástroje

V současné výuce hudební výchovy se čím dál tím více stává pro žáky vítanou činností hra na boomwhackers. Tento barevný perkusní nástroj skýtá nepřeborné množství způsobů hry a využití. Nejčastěji se žáci učí hrát na tento nástroj pomocí různých jednoduchých lidových písní. I hanácké písně se pro hru na boomwhackers hodí, a proto se přímo nabízí využít i tento prostředek k seznamování žáků s hanáckým hudebním folklorem. Jako příklad uvádím mnou zpracované noty písně *Ta něčická dědina*¹⁵⁴ pro hru s boomwhackers.

♩ = 80

Ta ně - či - cká dě - di - na dy - by ra - či ne - by - la,

5

só tam chla - pci ja - ko vra - bci, ma - jó kfi - vy ko - le - na.

2./ Bezuchovská dědina dyby rači nebyla,
bezuchovsý drdoluše podójily berana.

3./ V Bezuchově zdechl cap, nechali ho ležeť tak,
opuchlo mu vemínko vařili mu semínko.

Tato píseň je vhodná spíše pro mladší děti, ale lze ji upotřebit s dávkou humoru i u vyšších ročníků. Existuje však další nepřeborné množství písní, které lze pro starší žáky takto upravit. Nejprve je vhodné pracovat jen s melodií a posléze docvičit doprovod.

¹⁵⁴ KLAPIL, Pavel. *Hanácký zpěvník*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988, s. 43.

Závěr

Diplomová práce s názvem *Hanácký hudební folklor a jeho využití v hodinách hudební výchovy na II. stupni ZŠ a SŠ* dospěla ke svému závěru. Ve čtyřech kapitolách o hanáckém nejen hudebním folkloru byly shrnuty ty nejpodstatnější fakta o něm, ale i o vztahu učitelů, žáků a studentů k němu. Před samotným psaním textu byly určeny dva hlavní cíle, které se postupně během všech kapitol práce doufám podařilo naplnit.

První kapitola se stala jakýmsi úvodem pro celou problematiku folkloru obecně. Úkolem bylo ozřejmit všechny pojmy související s folklorem, aby i čtenář neorientující se v této problematice měl alespoň základní představu, z čeho všeho se vlastně folklor, nejen hanácký, zrodil. Folklor totiž není samostatnou oblastí, ale souvisí a doplňuje význam mnohých dalších pojmů či věd. Podařilo se stručně vymežit lidovou kulturu, na níž je folklor existenčně závislý a ani pojmy jako folklorismus, etnologie, etnografie či národopis zde nebyly opomenuty. Všechny zmiňované vědy a jevy skrývají za sebou obrovské množství práce nespočet badatelů, vědců ale i nadšenců, kterým nebyla lidová kultura cizí a mnohdy jí dokázali věnovat i celý svůj život. Právě díky jejich práci byla charakteristika těchto pojmů mnohem jednodušší.

Součástí této práce byl i popis folkloru ve všech národopisných oblastech Moravy. Pozornosti je mu věnováno o trochu více než bylo původně zamýšleno, ale je popravdě velmi těžké tyto zajímavé a na tradice bohaté regiony popsat jen v několika větách. Na „medailonky“ moravských etnologických oblastí, které se navzájem ovlivňují, pak navazovalo vymezení další důležité části práce. Jelikož je text zaměřen na hudbu, nesmělo chybět definování si lidové písně a lidového tance. Oba jevy totiž skýtají mnoho podob. Jak lidové písně, tak i tance prošly dlouhým vývojem a rozdělují se podle různých znaků do několika skupin. Navíc každá část Moravy a Čech se v písňovém i tanečním ohledu dosti liší, proto bylo potřeba tance i písně utřídit.

Po úvodní obecné kapitole se již práce zaměřila jen na oblast Hané a na hanácký folklor. Nejprve byla nastíněna obecná charakteristika tohoto regionu, která je poměrně dosti rozsáhlá a v průběhu historie také proměnná. Kromě lokalizace regionu a jeho postupné přeměny se také odkrylo mnoho důležitých osobností, které si tento region zamilovaly a nedílnou částí přispěly k jeho specifikaci. Hanácký kroj spolu s nářečím je pro tuto oblast snad nejcharakterističtější prvkem zdejšího folkloru. Těmto dvěma stránkám se věnuje již několik publikací, a proto jsem zvolila spíše obecnější popis s příklady. Při sepisování hanáckých tradic a zvyků bylo trochu

složitější vyhledat ty správné prameny. Přičemž nejsložitější bylo vybrat pouze dva zvyky, které by Hanou a její tradice v této práci prezentovaly. Oba ale podtrhují jedinečnost celé Hané.

Pro sepsání kapitoly o hanáckém hudebním folkloru bylo nejstěžejnější nalézt dostatečný počet zdrojů. To se díky životnímu dílu Jana Poláčka, Pavla Kvapila nebo Ludmile Mátlové-Uhrové nakonec zdárně podařilo. Z většiny hanáckých písní a tanců lze vycítit lásku ke svému kraji i k lidem, kteří v něm žijí. Podkapitola o folklorních tancích jen utvrzuje, že je zde ještě mnoho lidí, kterým není zdejší folklor lhostejný a dokáží jej s láskou předávat dál, dalším generacím.

Nejzásadnější částí, která ale úzce souvisí s částí první, je pro výsledek celého textu výzkumná část. Ta měla za cíl zjistit vztah současných učitelů, žáků a studentů ke zkoumanému folkloru. Na začátku práce byla zmíněna hypotéza o ne příliš kladném vztahu a o nezájmu mladých lidí o něj. Po vyhodnocení dotazníku se tato domněnka bohužel spíše potvrdila. Výsledky rozboru zpěvníků navíc ukázaly, že učitelé většinou ani nemají z čeho čerpat, pokud jsou brány v potaz zpěvníky učitelům běžně dostupné. Ve zpěvnících sice jsou bohatě zastoupeny lidové písně z Moravy, ale drtivou většinou jsou to písně ze Slovácka. Návrh řešení uvedl několik činností, které by měly hanácký folklor přiblížit žákům II. stupně základních škol. Tyto činnosti a aktivity bohužel nemohly být vyzkoušeny na mé pedagogické praxi kvůli jiné upřednostněné látce. Cvičná paní učitelka chtěla zachovat program své výuky, a tak jsem jí v tomto vyhověla. Proto je poslední podkapitola pouze vizí do příštích let mé praxe, kdy bych chtěla svým žákům jejich mateřský folklor více přiblížit, ale zároveň je do toho nijak nenutit.

Práce tedy z větší části splnila své zadání, i když návrh skončil pouze u vize. Přes skutečnost, že existuje několik prací o hanáckém folkloru, tak se žádná nezaměřuje na jeho využití a postavení u žáků II. stupně základních škol a škol středních. Bohužel jsem se setkala i s tím, že ne zrovna málo učitelů nechává žáky a studenty v tomto věku „na pospas“ masovým médiím a neukazují jim, co je krásné na hudbě a kultuře, která se zrodila v jejich vlastním rodišti. Proto bych ráda považovala tuto práci za svůj „odrazový můstek“ ve snažení se přiblížit tento folklor některým hanáckým dětem trochu blíže, než jej doposud znali.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

1. BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská: Nářečí hanácké a české*, 2. díl. Brno: Matice moravská, 1895.
2. BEČÁK, Jan Rudolf a Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. 2. vyd., Boskovice: Albert. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města, 1997.
3. BINDEROVÁ, Eva. *České lidové tance: pro I. až VIII. ročník hudební a taneční školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
4. BONUS, František. *Lidové tance: Výbor lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1996.
5. BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 1. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.
6. BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 2. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.
7. BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.
8. DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Ostrava: Montanex, 1992.
9. DOBROVOLNÝ, František. *Lidové hudební nástroje: I. díl – Lidové nástroje dechové*. Praha: Ústřední dům lidové tvořivosti, 1958.
10. DVOŘÁČEK, Petr a Jiří RŮŽIČKA. *Haná: Olomoucko, Prostějovsko, Přerovsko*. Praha: Levné knihy, 2008.
11. HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Epigramy*. Havlíčkův Brod: Okrašlovací spolek Budoucnost, 2016.
12. JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě: Vlastivěda moravská – Země a lid, Nová řada*, 10. svazek. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000.

13. KŘÍŽOVÁ, Alena a Martin ŠIMŠA. *Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku I.: Ikonografické prameny do roku 1850*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012.
14. LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982.
15. LÉSKO, Franta z Čechovic. *Plke, plke, plkačke pro stréčke a tetičke!* Olomouc: R. Promberger, 1949.
16. LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000.
17. LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J. A. Komenského, 2002.
18. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011.
19. MÁTLOVÁ-UHROVÁ, Ludmila. *Lidové tance a taneční hry z Hané I.: Ze života lidu na Hané*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1979.
20. MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010.
21. PAVLICOVÁ, Martina. *Cestami lidového tance: Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.
22. PAVLICOVÁ, Martina a Lucie, UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997.
23. POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008.
24. SKOPALÍK, František. *Památky obce Záhlinic: II. část topografická*. Brno: Mor. Akc. Tiskárny, 1885.

Články a studie

1. HOLUBOVÁ, Václava. Slovo folklor v současném úzu. *Naše řeč*, 2000, roč. 83, č. 4, s. 218-219.
2. JELÍNKOVÁ, Zdenka. Hanácká – cófavá – choďavá: Nejstarší hanácký tanec a jeho druhy a formy. In: HÝBL, František (ed.). *Lidový oděv a tanec na Hané: Sborník z konference o lidové kultuře na Hané*. Přerov: Muzeum Komenského, 1998.
3. SKARUPSKÝ, Jiří. Místní udržování lidového zvyku: „Ježíškovy matičky“. *Hanácký rok*, 2011, roč. 3.

4. URBAN, Josef. Problematika národopisného vymezení Hané a mapa Hané z přelomu 18. a 19. století. *Kulturní Revue Olomouckého Kraje*, 2014, roč. 11, č. 2, s. 4-7.
5. VACHOVÁ, Zdena. Lašsko z pohledu etnografa. In: VESELSKÁ, Jiřina a Alena HÁJKOVÁ. *Práce a studie*. Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd, 1994.

Diplomové práce

1. KALINOVÁ, Michaela. *Postavení lidové písně ve výuce hudební výchovy na 2. stupni základních škol*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2016
2. KROUTIL, Zdeněk. *Hanácké lidové písně z hlediska nářečí*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015.
3. RYBECKÁ, Michaela. *Lidový oděv ve Velkých Bílovicích v minulosti a současnosti*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
4. VEJBOROVÁ, Petra. *Folklor ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základních škol*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2012.
5. ŽONDROVÁ, Martina. *Hanácký dialekt na Prostějovsku*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010.

Zpěvníky

1. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol*, 1. díl, pro 1.-4. třídu. Cheb: Music, 1994.
2. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol*, 2. díl, pro 5.-9. třídu. Cheb: Music, 1995.
3. *Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol*, 3. díl. Cheb: Music, 1995.
4. *Já, písnička: zpěvník pro žáky středních škol*, 4. díl. Cheb: G+W spol. s r.o., 2008.
5. *Jak se dělá láska: zpěvník hanáckých písní*. Přerov: Folklorní soubor Haná, 2012.
6. KLAPIL, Pavel. *Hanácký zpěvník*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988.
7. KŘÍČKA, Jaroslav (ed.). *Desítka hanáckých lidových písniček*. Olomouc: Pedagogický institut, 1962.
8. OLIVA, Petr (ed.). *Tovačov, Tovačov: 100 písniček z Hané ve výběrové reedici sbírek J. Poláčka, F. Sušila, F. Bartoše, L. Mátlové-Uhrové, M. Jirouška, P. Klapila, L. Geyera, P. Poláška VIII*. Brno: Petr Oliva, 2000.
9. *Písnička: zpěvník pro II. stupeň základní školy*. Praha: Cesty, 2000.

10. PLICKA, Karel a František VOLF a Karel SVOLINSKÝ. *Český rok: v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Léto*. Praha: Odeon, 1979.
11. PLICKA, Karel a František VOLF a Karel SVOLINSKÝ. *Český rok: v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Podzim*. Praha: Odeon, 1980.
12. POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: I. díl, Prostějovsko*. Brno: Blok, 1966.
13. POLÁČEK, Jan. *Lidové písně z Hané: II. díl, Prostějovsko-Kojetínsko*. Kroměříž: Okresní kulturní středisko, 1975.
14. PŘIKRYL, Ondřej a Ladislav KOŽUŠNÍČEK. *Hanácky písničky*. Loučany: Obecní úřad, 1992.
15. VOŽDA, Gustav. *Hanácká beseda: národní tanec z hanáckých písní a tanců*. Brno: Moravské hudební nakladatelství Fr. Soukal, 1948.

Internetové zdroje

1. Etnografické členění ČR [online]. © 1998-2020, *Folklorní sdružení České republiky.cz* [cit. 11.2.2020]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/seznam.phtml?id_statu=1&typ=499
2. Etnografický region Brněnsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122618>
3. Etnografický region Hanácké Slovácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122033>
4. Etnografický region Lašsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122631>
5. Etnografický region Podhorácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122615>
6. Etnografický region Slezsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122626>
7. Etnografický region Slovácko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 17.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122642>
8. Etnografický region Valašsko [online]. ©1998-2020, *Folklorní sdružení ČR.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122634>
9. Folklorní soubor Haná Velká Bystřice [online]. © 2018, *Soubor Haná.cz* [cit. 14.3.2020]. Dostupné z: <http://souborhana.cz/historie/>

10. Hanácké cifrování (Veletěla vrana), Marš a Alexandr z Tovačovska A Kojetínska [online]. 2019, *Lidová kultura.cz* [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/2019/09/09/a-12-hanacke-cifrovani-veletela-vrana-mars-a-alexandr-z-tovacovska-a-kojetinska/>
11. Hanácký folklorní spolek: O sdružení [online]. © 2020, *Hanfoss.cz* [cit. 12.3.2020]. Dostupné z: <https://hanfos.cz/>
12. Hanák Troubky: Kontakt [online]. © 2009, *Hanák Troubky.cz* [cit. 14.3.2020]. Dostupné z: <https://hanaktoubky.webnode.cz/kontakt/>
13. Historie Folklorního souboru Haná Přerov [online]. © 2019, *Haná Přerov.cz* [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://hanaprerov.cz/historie-souboru/>
14. Hornácký kroj [online]. *Hornácká jízba.cz* [cit. 17.2.2020]. Dostupné z: <http://www.hornackajizba.cz/index/kroje>
15. Jedinečná tradice na Olomoucku: Průvod Ježíškových matiček [online]. 2017, *Olomoucký deník.cz* [cit. 4.3.2020]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/jeziskovimaticky-s-pruvodem-odnesly-sochu-krista-do-kostela-30170417.html
16. KOŠULIČ, Pavel. Hanácké Slovácko: Kroje [online]. ©2005, *Hustopečská chasa.cz* [cit. 13.2.2020]. Dostupné z: <https://www.hustopecskachasa.cz/hanacke-slovacko/kroje/>
17. KUČA, Jan. Vymezení etnografického regionu Horácko [online]. ©2015-2020. *Region Vysočina.cz* [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <http://www.region-vysocina.cz/newtp/vymezeni-etnografickeho-regionu-horacko-cx497>
18. Lašský kroj [online]. © 2007-2008, *Hlubina Ostrava.cz* [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <http://www.hlubinaostrava.cz/lassky.php>
19. LEBROVÁ, Dobromila. Čeněk Zíbrt, etnograf a kulturní historik – 80. výročí úmrtí [online]. © 2004-2020, *Pozitivní noviny.cz* [cit. 11.2.2020]. Dostupné z: <https://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2012020027>
20. Lidová kultura v ČR: pojem a členění [online]. *Lidová kultura.cz* [cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/pojem-a-cleneni/>
21. MAŇÁKOVÁ, Magdalena a Jitka, MATUSZKOVÁ a Jarmila, VRTALOVÁ. *Taneční medailony obcí Hané, Lašska a Slezska: Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*, III. řada [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2010, s. 14 [cit. 10.3.2020].

- Dostupné z: <http://www.nulk.cz/wp-content/uploads/2017/03/Han%C3%A1La%C5%A1skoSlezsko.pdf>
22. Metodika lidového tance: Historické vrstvy lidových tanců [online]. *Moodle AMU.cz* [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <https://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2639&inpopup=1>
 23. Národopisný soubor Mánes [online]. *Mánes Prostějov.cz* [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <https://www.manes-prostejov.cz/manes/>
 24. O souboru Ondráš [online]. *Vojenský umělecký soubor Ondráš.cz* [cit. 21.8.2019]. Dostupné z: <http://www.vusondras.cz/o-souboru/>
 25. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s.85-86 [cit. 26.3.2020]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf
 26. Sedláci, Hanáci, šeci zhóro staňte a krajino braňte! Znáte hanácké opery? [online]. ©2014-2020, *Olomoucký Rej.cz* [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/937-sedlaci-hanaci-seci-zhoro-stante-krajino-brante-znate-hanacke-opery>
 27. Svatá Haná, země zaslíbená, Hanáci druhé kategorie a město Olomouc [online]. ©2014, *Olomoucký Rej.cz* [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/3781-svata-hana-zeme-zaslibena-hanaci-druhe-kategorie-mesto-olomouc>
 28. SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I* [online], Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 19 [cit. 27.3.2020]. Dostupné z: http://khv.upol.cz/dokumenty/pedagogove/7/Synek_Didaktika%20hudebni%20vychovy%201.pdf

Televizní dokumenty

1. Tradice krojových plesů na Moravě - 10. Národní krojový ples ve Žďáru nad Sázavou – Horácké kroje [televizní dokument – online]. 2007, *Folklorika*, čas 5:48. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1102732990-folklorika/307295350120004/titulky>

2. Hanácký právo [televizní dokument – online]. 2019, *Folklorika*, čas 3:15. Dostupné z:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/419236100141006-hanacky-pravo/>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Mapa národopisných oblastí, s. 11 – Národopisné oblasti Česka [online].

© 2014-2019, *Školní Atlas.cz* [cit. 2019-08-21]. Dostupné z:

<http://www.skolnialassveta.cz/narodopisne-oblasti-ceska/>

Obrázek č. 2: Národopisné oblasti v Čechách, s. 12 – BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, 1.,2. i 3. svazek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.

Obrázek č. 3: Národopisné oblasti Moravy a Slezska, s. 13 – BROUČEK, Stanislav a Richard JEŘÁBEK (eds.). *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007.

Obrázek č. 4: Mapa Hané z přelomu 18. a 19. století, s. 25 – Svatá Haná, země zaslíbená, Hanáci druhé kategorie a město Olomouc [online]. ©2014, *Olomoucký REJ.cz* [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <http://olomoucky.rej.cz/clanky/historie/3781-svata-hana-zeme-zaslibena-hanaci-druhe-kategorie-mesto-olomouc>

Obrázek č. 5: Hanáci, autor František Domek, litografie, 1840, s. 29 – KŘÍŽOVÁ, Alena a Martin ŠIMŠA. *Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku I.: Ikonografické prameny do roku 1850*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012, s. 151.

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení pedagogů dle stupně škol.....	52
Graf č. 2: Názor pedagogů na prostor pro folklor v hodinách hudební výchovy.....	53
Graf č. 3: Důraz pedagogů na oblast, ve které vyučují.....	53
Graf č. 4: Názor pedagogů na zásobu lidových písní ve zpěvnících a učebnicích.....	54
Graf č. 5: Zájem pedagogů o větší počet hanáckých písní ve zpěvnících.....	55
Graf č. 6: Rozdělení žáků a studentů dle stupně škol.....	56
Graf č. 7: Žáci a studenti ne/pocházející z oblasti Haná.....	57
Graf č. 8: Zájem žáků a studentů o folklor.....	57
Graf č. 9: Nejčastější situace, kdy se se žáci/studenti setkávají s folklorem.....	58
Graf č. 10: Hanácké písně, které žáci/studenti znají.....	59
Graf č. 11: Zájem žáků/studentů o hanácký folklor v hodinách hudební výchovy.....	59
Graf č. 12: Já, písnička-1. díl – Lidové písně dle oblasti.....	62
Graf č. 13: Já, písnička-1. díl – Moravské lidové písně.....	62
Graf č. 14: Já, písnička-2. díl – Lidové písně dle oblasti.....	63
Graf č. 15: Já, písnička-2. díl – Moravské lidové písně.....	63
Graf č. 16: Já, písnička-3. díl – Lidové písně dle oblasti.....	64
Graf č. 17: Já, písnička-3. díl – Moravské lidové písně.....	64
Graf č. 18: Já, písnička-4. díl – Lidové písně dle oblasti.....	64
Graf č. 19: Já, písnička-4. díl – Moravské lidové písně.....	64
Graf č. 20: Písnička II. - Lidové písně dle oblasti.....	65
Graf č. 21: Písnička II. - Moravské lidové písně.....	65

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník pro učitele

Dotazník – Hanácký folklor v hudební výchově na II. stupni ZŠ a SŠ

V rámci své diplomové práce Vás prosím o vyplnění dotazníku. Zakroužkujte vyhovující odpověď a v některých bodech i doplňte informace. Je možné zakroužkovat více odpovědí.

(Př. Jsem učitelem na: • II. stupni ZŠ)

1) Jsem učitelem na:

- II. stupni ZŠ
- víceletém gymnáziu
- SŠ

2) Máte vztah k folkloru spíše kladný nebo záporný? Odůvodněte.

- kladný
- záporný

odůvodnění:

.....
.....

3) Má podle vašeho názoru folklor ve výuce HV dostatečný prostor?

- ANO
- NE

4) Kolik lidových písní si dáváte za cíl žáky za školní rok naučit? A kolik z nich je hanáckých?

Počet:

.....

5) Dáváte při nácviu lidových písní důraz na region, ve kterém vyučujete?

- ČASTO
- OBČAS
- NIKDY

6) Jsou dle Vás učebnice pro HV a zpěvníky dobře zpracované, co se týče zásoby lidových písní? (nejen z Hané)

- ANO
- NE

7) Uvítali byste více hanáckých lidových písní v učebnicích a zpěvnících?

- ANO
- NEVÍM
- NE

Děkuji Vám mnohokrát za čas, který jste věnovali vyplňování mého dotazníku!

Příloha č. 2 – Dotazník pro žáky/studenty

Dotazník – Hanácký folklor v hudební výchově na II. stupni ZŠ a SŠ

V rámci své diplomové práce prosím o vyplnění dotazníku. Zakroužkuj vyhovující odpověď a v některých bodech i doplň informace. Je možné zakroužkovat více odpovědí. (Př. Jsem žákem (studentem): • II. stupně ZŠ/gymnázium, 7. ročník)

1) Jsem žákem (studentem):

- II. stupně ZŠ/gymnázium ročník
- SŠ/gymnázium, ročník

2) Pocházíš z regionu Haná?

- ANO
- NE

3) Zajímáš se o hanácký folklor nebo je ti sympatický?

- ANO
- NE

4) Na jakých místech nejčastěji přicházíš do styku s folklorem? (nejen hanáckým)

a) hodina HV

b) hraji na hudební nástroj/tančím/zpívám ve folklorním souboru

c) folklorní festivaly (jako návštěvník)

d) rodina

e) nikde

f) jiná odpověď:

5) Vypiš názvy hanáckých lidových písní, které znáš.

.....
.....

6) Chtěl/a bys, aby bylo dáno hanáckému folkloru v HV více prostoru?

- ANO
- NE
- NEVÍM

Děkuji ti za vyplnění dotazníku!

Resumé

Diplomová práce zpracovává téma hanáckého hudebního folkloru v kontextu jeho využití v hodinách hudební výchovy na II. stupni základních škol a škol středních. Svůj základ staví nejprve na charakteristice lidové kultury a folkloru jako takového. Poté plynule přechází k představení jednotlivých národopisných oblastí Moravy a následně se již zabývá pouze oblastí Hané a jejím hudebním folklorem. Tento hudební folklor dále třídí a charakterizuje. Výzkumná část přibližuje aktuální situaci ve společnosti, kdy pomocí dotazníků pro učitele, žáky a studenty dokazuje, jak málo je hanácký folklor mladým lidem v dnešní době blízký. Součástí výzkumu je i rozbor vybraných zpěvníků s fokusem na zastoupení hanáckých písní v nich. I v tomto případě výsledky výzkumu nevyznívají pro hanácký folklor nijak pozitivně. Součástí práce je také jakýsi návrh či vize, která představuje aktivity a cvičení využitelné v hodinách hudební výchovy převážně na II. stupni ZŠ. Přínos práce tkví v souhrnné charakteristice celého regionu, ve zjištění pohledů učitelů, žáků a studentů na hanácký folklor a v přednesení návrhu na částečné řešení shrnutých závěrů. Text celkově využívá práce jak se sekundárními, tak s primárními prameny a je postaven na metodách syntézy, komparace, klasifikace či na výzkumné metodě dotazníku.

Summary

This diploma thesis investigates the topic of Hanakian folklore music in the context of its application within Music lessons at lower-secondary as well as secondary schools. Its fundamentals are presented initially through the characteristics of popular culture and folklore as such. Then, it continues with presentation of individual cultural regions of Moravia and subsequently, it focuses on Haná region and its musical folklore itself. The further classification and characterisation of this particular musical folklore follow. The research part examines the current situation in our society and, via questionnaires for teachers, pupils and students, it demonstrates the fact that the folklore of Haná is not widely known and appreciated among young people. The research part also contains the analysis of selected songbooks with the focus on Hanakian songs representation in them. In this particular regard, the results appear to be rather negative. The thesis comprises a draft plan or vision which presents activities and exercises suitable for the usage in Music lessons, primarily at lower-secondary schools. The main contribution of this thesis is to be found in comprehensive and summarizing characterization of the whole region, in findings regarding the overall attitudes of teachers, pupils and students towards Hanakian folklore and the presentation of suggested solutions to the conclusions summarized above. The text employs the methods of working with primary as well as secondary sources, synthesis, comparison, classification and the research method of questionnaires.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Martina Lakomá
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	MgA. Petr Martínek
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Hanácký hudební folklor a jeho využití v hodinách hudební výchovy na II. stupni ZŠ a SŠ
Název v angličtině:	Music folklor in Haná region and his the use of music lessons at lower-secondary and secondary schools
Anotace práce:	Diplomová práce souhrnně charakterizuje folklor národopisné oblasti Haná. Popisuje jeho specifické znaky a utřídí je hanácký hudební folklor. Zaměřuje se také na využití těchto poznatků a hanáckého folkloru jako takového v hodinách hudební výchovy na II. stupni ZŠ a SŠ. Ve výzkumné části zjišťuje postoje učitelů a žáků k tomuto folkloru.
Klíčová slova:	lidová kultura, folklor, Haná, lidové písně, lidové tance, nářečí, hudební výchova na II. stupni ZŠ a SŠ
Anotace v angličtině:	This diploma thesis depicts comprehensively the folklore of the ethnographical region of Haná. It defines its specific features and classifies Hanakian musical folklore. Particular focus is put on the utilization of these findings and knowledge of Hanakian folklore as such in Music lessons at lower-secondary and secondary schools. The research part ascertains teachers' and students' attitudes towards this folklore.

Klíčová slova v angličtině:	popular (folk) culture, folklore, the ethnographical region of Haná, folk songs, folk dance, dialect, Music lessons at lower-secondary and secondary schools
Přílohy vázané v práci:	Dotazníky, seznam grafů a seznam obrázků.
Rozsah práce:	138 674 znaků (77 normostran)
Jazyk práce:	český